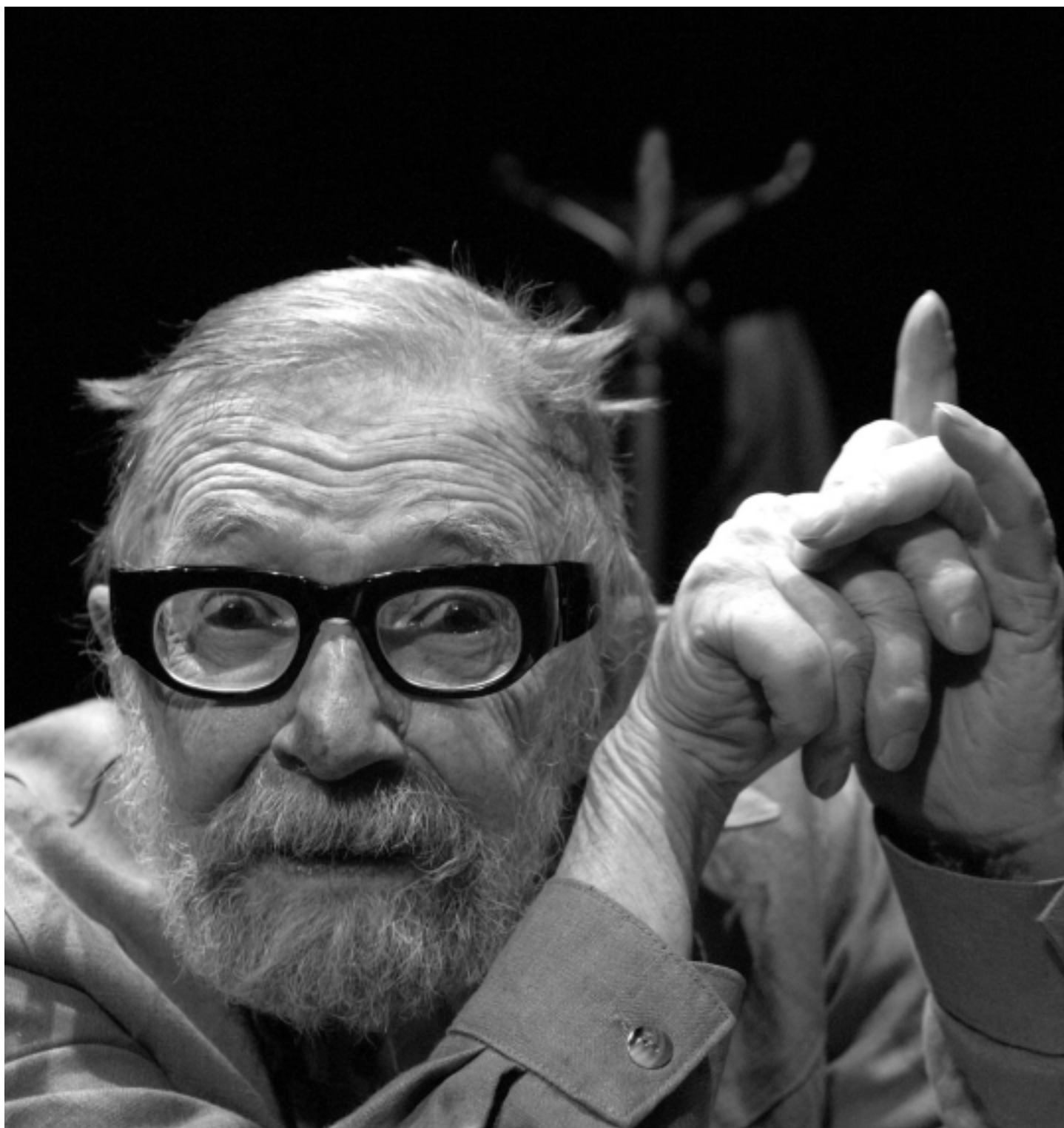

Terezínská iniciativa

35

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

květen 2006

Rudolf Pellar na fotografii Petra Hejny. Snímek je z divadelní hry Šimon současného izraelského autora Yitzhaka Bar-Yosefa, kterou členové TI společně shlédli několik dní po sněmu. Více na straně 11.

SNĚM TEREZÍNSKÉ INICIATIVY SE KONAL 6. DUBNA 2006

Náš sněm byl i tentokrát, zejména s ohledem k našemu věkovému průměru, relativně hojně navštíven. Sešlo se nás na 250 a v porovnání s minulými lety byla tentokrát četněji zastoupena i brněnská skupina. Program proběhl v klidu a bez větších emocí tak, jak byl stanoven.

Sněm byl tentokrát obohacen o zajímavou výstavku fotografií z původního filmu, který v Terezíně už v roce 1942 natočil patrně německý voják a jehož autorkou byla režisérka Irena Dodalová (*více na straně 10*). Čtyřminutový film, který se zachoval v Polsku, jsme měli možnost dokonce shlédnout, byť technické podmínky, vzhledem ke stáří původního materiálu, nebyly nejlepší. Vděčíme za to paní doktorce Evě Struskové, pracovníci Národního filmového archivu, která se režisérkou Dodalovou zabývá, a k filmu nám podala ještě i velmi zajímavou a zasvěcenou informaci. Připomněla osobnost Ireny Dodalové, historii filmu, i nejasnosti, kterými je dosud obestřen. Doufám, že i my jsme jí alespoň trochu pomohli identifikací některých osob na vystavených fotografiích.

Další výstavku připravila Marta Kottová z dětských kreseb, jež vznikly jako ohlas přednášek a besed, které s dětmi vede na téma holocaust.

Zatímco všechny hlavní projevy jsou otištěny v tomto čísle TI, stejně jako diskusní příspěvek ředitele Židovského muzea dr. Leo Pavláta (*viz strana 7 - 9*), s obsahem ostatních přednesených příspěvků vás ve stručnosti seznámíme.

Pan dr. Jan Munk, ředitel Památníku Terezín, sněm krátce pozdravil, podrobnější zpráva o činnosti památníku byla uveřejněna v 34. čísle TI.

Členka předsednictva Eva Herrmannová sdělila sněmu zprávu, která nás příliš nepotěšila, že paní Gaby Flatow, která více než 10 let neúnavně působila v Terezíně, kde pravidelně pořádala koncerty ze skladeb terezínských i jiných významných umělců, svou činnost v Terezíně dočasně ukončila. Upozornila také na knížku naší spoluvězeňkyně Maud Beerové (*viz strana 13*), jež vyšla péčí muzea v Maudčině rodném Prostějově, a najdete ji např. v knihkupectví Fišer v Kaprově ulici.

Michaela Vidláková vyzvala členy TI k pomoci studentům, kteří zpracovávají téma holocaust.

Jedna z těchto studentek, většině z nás dobře známá Lisa Peschel z USA, požádala o další pomoc, zejména zapůjčením dokumentů z původní umělecké terezínské tvorby. Výsledky její práce budeme mít možnost vidět ještě v tomto roce, v červnu v Pacově a v říjnu ve Vzdělávacím centru ŽM v Praze.

Ing. Bohumil Porges doporučil, aby náš časopis častěji zveřejňoval svědectví osob přeživších Osvětim, které jsou konkrétním vyvrácením zlovolných tvrzení popíračů holocaustu. Svou pochvalou časopisu redakční radu rozhodně potěšil.

K témuž tématu vystoupili ještě dr. Jiří Franěk a dr. Eva Vaňousová.

Tomáš Fedorovič z Památníku Terezín hledá pamětníky, kteří mají informace o životě duševně chorých v Terezíně.

Máme radost, že jsme se po roce opět sešli a věříme, že se nám to za rok podaří znovu.

L. A.

ZPRÁVA O ČINNOSTI PTI ZA ROK 2005

Zprávu přednesla předsedkyně našeho sdružení Dagmar Lieblová

Vážení členové Tereziánské iniciativy, vážení hosté, milí přátelé, zdá se téměř neuvěřitelné, že uběhl už rok od našeho posledního setkání. Minulý sněm se konal přesně před rokem, 6. dubna 2005. A tak se zdá, že snad se za tu dobu nic zvláštního nestalo, nicméně je třeba, abychom o činnosti PTI od posledního sněmu podali zprávu.

Vyjděme přitom, jako obvykle, z úkolů, které jsme si stanovili na posledním sněmu:

1) Pokračovat v přípravách oslav 60. výročí osvobození včetně květnové tryzny v Terezíně. - U příležitosti 60. výročí osvobození Terezína uspořádal Památník Terezína 6. 5. setkání bývalých vězňů terezínského ghetta, Malé pevnosti i koncentračního tábora v Lito-měřicích. V květnovém čísle roku 2005 jste si o tomto dokonale připraveném dni jistě přečetli. 8. května pořádalo město Terezín oslavu 60. výročí osvobození, které se účastnila Margot Walström, místopředsedkyně Evropské komise. Ta si přála, aby oslavě byli přítomni i zástupci bývalých vězňů terezínského ghetta. Na pozvání jejího sekretariátu se uvolilo pět členů, resp. členek TI, jet opět do Terezína a účastnit se části programu.

2) V říjnu vzpomenout 64. výročí zahájení deportací a uspořádat setkání (pražských) členů TI s kulturním programem.

- 16. října 2005 jsme se sešli u pamětní desky v Holešovicích a pak zájemci odjeli autobusem do Terezína, kde se konal pamětní koncert. Tento koncert byl také rozloučením s paní Gaby Flatow, která se rozhodla ukončit svou činnost v Nadačním fondu Hanse Krásy.

3) Řešit problém financování návštěv českých škol v Terezíně. - Díky podpoře a pomoci p. dr. Pavláta - jistě si vzpomenete na jeho příspěvek na loňském sněmu - dostala TI grant Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na financování zájezdů škol do Terezína. Další grant jsme pro tento účel vloni získali od Claims Conference a určitou částku i od NFOH, takže se vzdělávacích zájezdů mohlo v loňském roce účastnit 3500 žáků a studentů.

4) Snažit se zlepšit spolupráci s CC v plynulosti přísunu finančních prostředků. - Myslím, že můžeme prohlásit, že jsme i tento úkol plnili. O plynulejší přísun finančních prostředků od Claims Conference se snažíme neustále, bohužel většinou marně. O situaci s granty CC se ještě zmíním.

5) Podle možnosti zlepšit péči o přeživší Šoa, kteří se dostali do těžké životní situace, zejména žijící mimo dosah ŽOP a ŽOB. - V našem časopise, v Roš Chodeš i Obecních novinách jsme uveřejnili výzvu, aby se hlásili ti, kdo se dostali do nějaké tísně, a už jsme dostali a Poradní výbor obětí holocaustu projednal několik žádostí o finanční výpomoc.

6) Vydát dvě až tři čísla časopisu Tereziánská iniciativa.

- Vydali jsme dokonce čtyři čísla, a to v květnu, v říjnu, v lednu a v březnu. Podle ohlasů, které máme, připadá časopis lidem zajímavý a rádi ho čtou. Redakční rada by jistě přivítala náměty, o čem byste se rádi v časopise dozvídali.

7) V březnu 2006 vzpomenout osudu zářijového transportu.

- Tryzna se konala 8. března v Pinkasově synagoze a na jejím programu se podíleli žáci Lauderových škol.

Tolik tedy k úkolům z loňského sněmu.

Předsednictvo se scházelo tradičně jednou měsíčně, zpravidla každé třetí úterý, výkonný výbor také jednou měsíčně, obvykle první úterý. V červenci a srpnu se schází pouze výkonný výbor. Pravidelně se schází také redakční rada časopisu, sociálně zdravotní komise, finanční komise, své úkoly plní vzdělávací a kulturní komise.

Na svých schůzích se výkonný výbor i předsednictvo prakticky pokaždé zabývaly situací s granty, které dostáváme, resp. máme příslibené od Claims Conference. V loňské zprávě jsem se o grantech zmiňovala, domnívám se však, že nebude na škodu, jestliže situaci s granty připomenu i letos. Již řadu let dostáváme od CC grant na Zdravotní fond. Hned z počátku byl vytvořen podle pokynů CC výbor zdravotního fondu, který se skládá vždy ze dvou reprezentantů FŽO, ŽOP a TI. Na základě smlouvy mezi TI a ŽOP obstarává veškerou agendu se shromažďováním žádostí, lékařských předpisů a vyplácení příspěvků sociální oddělení ŽOP, jmenovitě paní Zlata Kopecká, které patří díky nás všech. Tereziánská iniciativa musí ve stanoveném termínu o grant požádat, tzn. vyplnit anglicky obsáhlou žádost a odeslat ji tak, aby do New Yorku došla do 15. června. Příslušná komise pak v prosinci žádost projedná a zatím nám vždy grant příslibila. Části grantu dostáváme nepravidelně a obvykle až po několika urgencích. Jak jste se dozvěděli, musel výbor zdravotního fondu upravit částky proplácené za léky i zdravotní pomůcky. Důvodem je jednak vzrůst požadavků, ale zejména to, že kurs dolaru ke koruně se během let, kdy grant dostáváme, podstatně zhoršil, ale částka v dolarech zůstává stejná a navýšena nebude.

Další granty jsou určeny na domácí péči o přeživší. Jsou to peníze od švýcarských pojišťoven a nově peníze od německé vlády. Tyto granty postupuje TI agentura EZRA, která domácí péči zajišťuje. Další granty z peněz švýcarských bank jsou určeny pro přeživší, kteří se dostali do obtížné životní situace a potřebují finanční pomoc. Pro rozdělování těchto grantů vytvořila TI podle pokynů CC poradní výbor, jehož členy mohou být pouze přeživší. Tento výbor projednává došlé žádosti, rozhoduje o přidělení pomoci. Sekretářka TI pak vypisuje darovací smlouvy a výpomoc rozesílá, eventuálně kontaktuje žadatele, jestliže je třeba doplnit nějaké údaje.

U všech grantů musí předsedkyně stvrdit svým podpisem, že TI přislíbený grant přijímá a že bude plnit cca 13 podmínek. Ke všem grantům musíme vyplňovat čtvrtletně několik formulářů a podávat písemně zprávy. V uplynulém roce přiletěl do Prahy dvakrát pracovník CC z New Yorku a dvakrát pracovník Jointu, kteří s námi podrobně probírali všechny granty a hlavně správné vyplňování formulářů. K téže tematice se předsedkyně v loňském roce účastnila hodinové mezinárodní konference po telefonu.

Ráda bych i z tohoto místa vyzvala všechny, abyste si všimli, zda není ve vašem okolí někdo, kdo by naléhavě potřeboval pomoc. Ostych či stud není na místě. Prostředky jsou určeny pro všechny židovské oběti holocaustu a je třeba je využít ve stanoveném termínu. Na další období se převádět nedají. Musím však také připomenout, že někdy může trvat delší dobu, než žadatel výpomoc dostane, protože i z těchto grantů dostáváme peníze po částech a nepravidelně. Snad se mi podařilo nelehkou situaci s granty alespoň trochu vysvětlit.

Na návrh finanční komise se předsednictvo TI zabývalo otázkou, jak naložit s kmenovým jméním, tedy dědictvím po dr. Tomanovi a jeho ženě. Ve své závěti dr. Toman ustanovil, že pro potřeby TI máme využívat pouze výnos z kmenového jmění, tedy úroky. Kmenové jmění jsme měli donedávna uložené na termínovaném účtu. Vzhledem k tomu, že se úroky neustále snižují a bankovní poplatky zvyšují, vynášely nám takto uložené prostředky velice málo. Finanční komise několikrát konzultovala se zkušenými odborníky a doporučila PTI, aby část kmenového jmění byla uložena do několika fondů, kde by měl být zajištěn větší výnos, a část nadále zůstala na termínovaném účtu. Předsednictvo TI návrh finanční komise schválilo a v nejbližší době provede potřebné kroky.

I v loňském roce se někteří členové předsednictva a také další členové TI zúčastňovali besed s žáky a studenty i dospělými zájemci v Praze, v Terezíně i jinde. Jsou zváni i do zahraničí a také naši členové v zahraničí působí podobně. V časopise jste se mohli seznámit s přehledem některých aktivit, výčet nebyl samozřejmě zdaleka úplný.

Jako v minulých letech se na nás i v tomto roce obracela řada lidí z Česka a zahraničí s různými dotazy telefonicky i písemně, zejména elektronickou poštou. Dle možností na dotazy odpovídáme nebo je předáváme Institutu TI, popřípadě PT.

Nadále trvají naše kontakty s organizacemi přátel a podporovatelů Terezína jako je *Niedersächsischer Verein zur Förderung*

von Theresienstadt. Několik jeho členů se v říjnu účastnilo vzpomínkového setkání u Parkhotelu. Dále *Stiftungsfond Hans Krása, Aktion Sühnezeichen, Brandenburger Verein zur Förderung von Theresienstadt*. S předsedou tohoto spolku jsme před nedávnem projednali založení *Nadačního fondu Leo Baecka*, jehož cílem je vybudovat v bývalých Podmokelských kasárnách (Bodenbach) v Terezíně vzdělávací centrum. V uplynulém roce jsme také obnovili styky se Slovenskem. Předsedkyně byla pozvána na prosincové setkání Ukrývaných dětí a bývalých vězňů KT, aby informovala o činnosti TI. Určitým výsledkem tohoto setkání je uvedení Brundibára v Bratislavě, kde se tato opera dosud nikdy nehrála.

TI dostává také žádosti o podporu různých projektů. Pokud tyto projekty odpovídají našim cílům a pokud jde o podporu morální, resp. doporučení, poskytneme ho. Finanční příspěvky poskytovat nemůžeme.

Na kancelář TI se obracejí i naši členové, pokud potřebují s něčím poradit, jako tomu bylo např. na podzim, kdy měli žádat o příspěvek k důchodu. Jistě si vzpomenete, že na loňském sněmu mluvila předsedkyně ČSBS sestra Anděla Dvořáková o změnách od roku 2006. Všichni jistě oceňujeme, že se díky jejímu úsilí podařilo poměrně značné přídatky k důchodům prosadit. Naši členové nacházeli také plné pochopení u pracovníků Správy sociálního zabezpečení, kde museli o zvýšení důchodů požádat.

Domnívám se, že Vás bude zajímat, kolik nás vlastně je. V současné době má Terezínská iniciativa celkem 765 členů. Z toho je 580 členů 1. generace, 100 členů 2. a 3. generace, v zahraničí máme v současné době 85 členů. Je přirozený běh života, že nás starších pomalu ubývá a mírně se zvyšuje počet členů 2. a 3. generace. Ona ani naše druhá generace už není nejmladší, vždyť ti, kteří se narodili brzy po válce, už odcházejí do důchodu. A ty bych ráda vyzvala, aby se zapojili do práce v TI. Potřebujeme nové lidi, kteří nás nahradí, až budeme ještě starší a na práci nebudeme stačit. Mezi členy PTI jsou v současné době čtyři příslušníci druhé generace. Prozatím ještě úkoly zvládáme, ale posilu s novými představami a náměty rádi přivítáme.

Pro další rok si ukládáme tyto úkoly:

- Zúčastníme se příprav květnové tržny v Terezíně, postaráme se o objednávku autobusu pro pražské účastníky tržny a odpoledního koncertu.
- V říjnu vzpomeneme důstojným způsobem 65. výročí zahájení deportací a účastníme se představení *Ullmanovy opery Císař Atlantidy* v Terezíně.
- Dle finančních možností budeme dále podporovat zájezdy škol do Terezína.
- Členové TI se účastní, dokud jim síly a zdraví stačí, besed v tuzemsku i zahraničí.
- Budeme usilovat o to, aby pomoc CC byla plynulejší.
- Vydáme alespoň tři čísla časopisu *Terezínská iniciativa*.
- V březnu 2007 vzpomeneme osudu zářijového transportu. ►

A co říci na závěr. Především bych chtěla poděkovat všem členům představenstva i členům komisí za jejich dosavadní práci. Doufám, že se nám i v dalším období podaří zachovat dobré vztahy mezi sebou, že se nám podaří pokračovat v bezproblémové spolupráci s Památkem Terezín, ITI, Židovským muzeem, ŽOP i FŽO, protože to vše je pro dobro našich členů a dalších přeživších.

Nám všem pak přeji, abychom se ve zdraví a v duševní pohodě ještě dlouho mohli scházet alespoň v takovém počtu jako tentokrát.

ZPRÁVA HOSPODÁŘE

Pavel Werner

Vážení přátelé,

dovoluji si vás opět oslovit se stručnou informací o hospodaření Tereziánské iniciativy za uplynulý rok 2005. Každý rok vám slibuji, že vás zde nebudu zatěžovat přehledem čísel, která si můžete zjistit, máte-li zájem, v naší kanceláři v Jáchymově ulici. Z hlediska hospodaření naší organizace, byl minulý rok charakteristický tím že:

1. jsme se začali intenzivně zabývat možností zhodnotit naše kmenové jmění neboli dědický odkaz manželů Tomanových. Vedl nás k tomu neustále se snižující výnos termínovaného účtu v bance, na kterém jsou tyto finance uloženy. V současné době jsme tento účet vypověděli a jednáme s několika bankami o pokud možno nejlepším investování. Naše rozhodování není jednoduché, neboť, jak je vám zajisté známo, osud podobných investic na delší časové období není nikdy předem znám. Byli bychom tak učinili již dříve, ale byla zde obava z možností ztrát, a jak bychom vám potom podobnou situaci mohli vysvětlit?

2. Druhou událostí v našem hospodaření, která stojí za zmínku, byla skutečnost, že po řadě let jsme konečně získali prostředky na financování zájezdů školní mládeže do Památníku Terezín. Díky aktivitě dr. Pavláta, ředitele Židovského muzea, který napsal ostrý článek do novin o nezájmu Ministerstva školství o tuto činnost, nám byl udělen grant ve výši Kč 350.000. S dr. Pavlátem jsme také ministerstvo navštívili a bylo dosaženo dohody, že podobný příspěvek obdržíme i pro tento rok. Další kladný jev v této oblasti byl grant Claims Conference, která nám pro tyto zájezdy poskytla Kč 329.000. A to jsme na celý rok 2005 rozpočtovali 600.000 Kč. Také NFOH nám poskytl 50.000 Kč. Mohli jsme proto utratit na školní zájezdy 992.000 Kč, což je zatím nejvyšší suma, kterou jsme kdy pro tento účel vydali. Tento rok budeme muset být opatrnější, přestože příslib od MŠ zatím máme. Rozpočtujeme tedy opět 600.000 Kč.

Když hovořím o příjmech, nemohu se nezmínit o darech vás, členů TI. Plánovali jsme příjem 350.000 Kč a byli jsme koncem roku mile překvapeni. Darovali jste nám 362.130 Kč. Máme tak pokryty téměř veškeré výlohy spojené s provozem naší organizace, neboť 307.000 Kč nás stály personální výlohy a 68.000 Kč provoz kanceláře, tj. poštovné, telefon, fax apod. Takže zachovejte nám i nadále přízeň, vážení a milí členové TI.

Doufám, že jste zaznamenali změny v provedení našeho časopisu. Je to hlavně zásluhou člena představenstva Michala Stránského, předsedy redakční rady. Přitom změna v úpravě si nevyžádala zvýšení nákladů. Plánovali jsme 150.000 Kč a utratili jsme 147.530 Kč. V tomto roce bychom rádi vydali o jedno číslo více, chtěli bychom též zvýšit počet výtisků, aby se časopis dostal např. i mezi návštěvníky Památníku Terezín, a proto rozpočtujeme 260.000 Kč včetně poštovného.

Dalším takovým vyšším nákladem je náš sněm. Ten nás stál 79.000 Kč.

Na závěr bych chtěl říci, že hospodaření TI sleduje, pravidelně se scházející finanční komise, vedená ing. Jaroslavem Krausem, místopředsedou TI. Do komise se též podařilo kooptovat dr. Petra Liebla, a jeho přítomnost je přínosem k práci celé komise, která je poradním orgánem představenstva.

ZPRÁVA REVIZNÍ KOMISE ZA MINULÝ ROK

Ivana Kovanicová

Revizní komise pracovala od svého zvolení na sněmu 6. dubna 2005 ve složení Ruth Götzová, Evita Jindrová, Vok Malínský, Irena Racková a Ivana Kovanicová. Při své činnosti vycházela RK z jednacího řádu, schváleného dne 29. 6. 1997, a ze stanov TI, článků 5, 6 a 8. Sešli jsme se celkem osmkrát. Jak vyplývá ze zápisů schůzí revizní komise, zabývali jsme se zejména:

- Kontrolou proplácení účtů za léky a zdravotní pomůcky.

Díky trvale pečlivé práci paní Kopecké a snaze zdravotní komise je nutno konstatovat, že i přes nelehkou situaci, danou zejména nepravidelností příjmů peněz, je s příspěvky určenými k proplácení léků a zdravotních pomůcek hospodařeno maximálně zodpovědně a spolehlivě. Revizní komise při (4) kontrolách dokladů v minulém funkčním období našla jen takové chyby, které byly k její plné spokojenosti na místě vysvětleny.

- Kontrolou vyúčtování školních zájezdů do Terezína.

Výsledkem kontroly vyúčtování školních zájezdů do Terezína bylo doporučení RK, aby při proplácení příspěvků na zájezdy TI důsledně trvala na tom, aby školám v případě nedodržení stanovených podmínek a předepsaných postupů nebyly příspěvky propláceny.

- Kontrolou hospodaření a účetních výkazů.

Z účetních výkazů, které měla RK možnost zkontrolovat, vyplynuly tyto základní poznatky:

1. TI má zřízeno celkem osm bankovních

úctů, což kromě značné nepřehlednosti má důsledky i v nákladech na bankovní poplatky, v současné době obzvláště vysoké. RK navrhuje provést redukci počtu bankovních účtů.

2. Kmenové jmění TI, pocházející z fondu manželů Tomanových, je dlouhodobě uloženo na termínovaném účtu s naprosto zanedbatelným výnosem, zato s vysokými bankovními poplatky. RK důrazně upozorňuje na nutnost urychleně zvolit zodpovědnější způsob hospodaření s tímto majetkem, nejlépe investováním do moderních produktů v souladu se závětí dárce tohoto majetku dr. Tomana.

3. RK považuje i nadále za nutné vycházet při hospodaření s majetkem z dědictví po dr. Tomanovi z přání, uvedených v jeho závěti.

Činnost revizní komise v minulém funkčním období byla, bohužel, ovlivněna tím, že její názory na účel a poslání revizní komise nebyly v souladu s názory předsednictva TI. V zájmu odstranění tohoto nedostatku se rozhodla předsedkyně revizní komise Ivana Kovanicová vzdát se své funkce předsedkyně revizní komise. Členové současné RK, zvolené na tři roky, jsou připraveni pracovat v RK i nadále.

Usnesení sněmu TI

Sněm Tereziánské iniciativy, konaný dne 6. 4. 2006, vyslechl a bez výhrad schvaluje:

- Zprávu o činnosti předsednictva TI od minulého sněmu, v níž předsedkyně dr. D. Lieblová mj. referovala o splnění úkolů přijatých předsednictvem na minulém sněmu, podrobně vysvětlila složitou problematiku získávání grantů od Claims Conference a dále předložila návrh činnosti pro příští období.

- Zprávu hospodáře Ing. P. Wernera o příjmech a výdajích naší organizace, o jejichž účelné využití se zodpovědně stará hospodář s finanční komisí, a vzhledem k nevýhodnému stávajícímu uložení kmenového jmění ve své zprávě informoval sněm o rozhodnutí předsednictva TI uložit je do modernějších bankovních produktů.

- Zprávu revizní komise přednesenou její předsedkyní I. Kovanicovou, která se vzdala funkce předsedkyně RK, s doporučením změnit způsob uložení kmenového jmění tak, jak to navrhla předsednictvu TI finanční komise, i s některými jejími výhradami ke způsobu vyúčtování, jimiž se bude předsednictvo, hospodář a RK dále zabývat.

- Z diskuse vzešlý návrh Ing. Porgese podpořený Dr. Fraňkem, aby TI iniciovala intenzivnější kroky české legislativy proti popíračům holocaustu přijetím obdobných zákonů, jaké platí v Německu a Rakousku, tak aby i u nás explicitní popírání holocaustu bylo trestným činem, který může být soudně trestán i víceletým vězením.

Sněm rovněž vzal na vědomí rezignaci pí I. Kovanicové z její funkce předsedkyně RK TI. Důvodem jsou různé názory na práci této komise ze strany předsednictva TI a předsedkyně RK.

Činnost oddělení holocaustu Židovského muzea v Praze v roce 2005

V oddělení holocaustu Židovského muzea v Praze (ŽMP) pracovaly v roce 2005 čtyři odborné pracovnice, které průběžně zajišťovaly úkoly vyplývající jak z běžné agendy, tak úkoly neplánované.

Projekt *Pomozte pátrat po zmizelých sousedech* byl Židovským muzeem v Praze zahájen v roce 2001 a pokračoval i v roce 2005. Na oddělení holocaustu se obrátilo na 30 osob, od nichž byly získány cenné originály nebo kopie archivních dokumentů (např. rodinná korespondence, loučení před transportem, dopisnice z terezínského ghetta a koncentračních táborů, ilegální dopisy, osobní dokumenty), fotografie (portrétní, rodinné, školní) i vzpomínky na židovské rodiny či komunity. S touto agendou souviselo vyhledávání informací, identifikace osob a zajišťování kopií zapůjčených materiálů. V roce 2005 byla výstava ŽMP *Nalezené tváře*, vzniklá v roce 2003 na základě této akce, představena v Okresním vlastivědném muzeu v Šumperku a prostřednictvím Židovské obce také v Liberci. Výstava bude i v roce 2006 představena na řadě dalších míst.

Oddělení holocaustu ŽMP tak jako dříve spolupracovalo i v roce 2005 s řadou institucí při přípravě jejich výstav - vyhledávalo potřebné informace, dokumentaci, zapůjčovalo relevantní dokumenty a fotografie či zajišťovalo výrobu jejich kopií. V České republice jmenujme např. projekt Česko-německého fondu budoucnosti a putovní výstavu *Totálně nasazení (Nucená práce pro třetí říši, 60 let poté)*, dále pak výstavu nazvanou *Hatikva*, kterou uspořádalo město České Budějovice.

Většina exponátů výstavy *Da war auch Kunst in Theresienstadt...*, která vznikla díky Folkwang Hochschule v německém Essenu u příležitosti koncertní řady, byla vybrána právě ve sbírkách archivu oddělení holocaustu.

Průběžně byly zajišťovány informace z databáze obětí pro výstavy a akce týkající se tór z České republiky, které byly roce 1964 vyvezeny do Czech Memorial Scrolls Centre v Londýně.

Ředitel muzea Leo Pavlát přispěl k putovní výstavě *Místa utrpení, smrti a hrdinství. Vězni z českých zemí v nacistických koncentračních táborech*, připravené doc. PhDr. Vojtěchem Boldigem, CSc., zpracováním části věnované soudobým projevům antisemitismu. Výstava, čerpající též z materiálů ze sbírek oddělení holocaustu ŽMP, byla poprvé představena v Liberci.

Projekt *Transporty protektorátních Židů na východ v roce 1941-1942* byl v roce 2005 jedním z hlavních výzkumných témat oddělení holocaustu. Cílem projektu je seznámit odbornou i laickou veřejnost s problematikou ghatt, pracovních, koncentračních táborů a vyhlazovacích středisek na území Estonska, Lotyšska, Běloruska a východního Polska. Zabývá se tedy historií transportů vyslaných z protektorátu před 26. říjnem 1942, kdy byly zahájeny deportace do Osvětimi.

Prvním výstupem projektu byla v dubnu otevřená výstava s názvem *Od té doby věřím na osud...*, věnovaná osudům českých Židů odvezených v období mezi lednem a zářím roku 1942 do Estonska a Lotyšska. Výstava byla představena v Galerii Roberta Guttmanna a stala se nejnavštěvovanější krátkodobou výstavou ŽMP loňského roku. Uspořádání výstavy předcházelo rozsáhlé badání v řadě archivů i v soukromých sbírkách. Součástí výstavy byl též dokumentární film, který prezentoval rozsáhlá svědectví pamětníků - bývalých vězňů. Tento projekt vznikl ve spolupráci s Památkem Terezín a Institutem Terezínské iniciativy.

Téma se stalo dlouhodobým projektem, na který oddělení holocaustu získalo nejen několik grantů (např. od Nadačního fondu obětí holocaustu, Claims Conference), ale i příspěvků od sponzorů (Řízení letového provozu ČR, Česko-izraelské smíšené obchodní komory). Na rok 2007 je plánován druhý díl výstavy, věnovaný transportům do Běloruska. Třetí díl výstavy v roce 2009 seznámí návštěvníky s osudem transportů směřujících do východního Polska.

Veškeré archivní materiály, dokumenty, fotografie a výpovědi pamětníků jsou k dispozici v oddělení holocaustu a budou sloužit badatelským účelům, při pořádání dalších výstav, ale i pro mediální prezentaci. Během konání výstavy kurátorka zajišťovala komentovaný výklad pro četné skupiny studentů. Návštěva výstavy inspirovala mnoho studentů, kteří projevíli zájem o samostatný výklad na téma *Ghetta, koncentrační tábory a vyhlazovací centra*, přednášky se pak uskutečnily v prostorách Vzdělávacího a kulturního centra ŽMP.

Druhým výzkumným tématem, na které se oddělení zaměřilo, byla literární tvorba židovských dětí v období protektorátu. Pracovnice oddělení pomohly při výběru materiálů, poskytly konzultace a vypracovaly lektorský posudek scénáře pro připravovanou výstavu VKC ŽMP *Neztratit víru v člověka. Protektorát očima dětí*.

V rámci odborné činnosti ŽMP zprostředkovalo informace a dokumentaci celé řadě žadatelů z tuzemska i ze zahraničí. I nadále probíhala spolupráce s rodopisci a regionálními historiky formou konzultací a rešerší, které se týkaly zejména následujících témat: *koncentrační tábor Malý Trostinec; představení Brundibár; terezínský film; kulturní život v Terezíně; zákony, vyhlášky a nařízení, vztahující se k perzekuci českých Židů; hudba a divadlo v Terezíně; rodinný tábor v Osvětimi; vzpomínky pamětníků; smíšená manželství; osobnost Erika Kolára; evakuační transporty; terezínští malíři; čeští Židé v exilu za 2. světové války; nucené práce; Friedl-Dicker Brandeis; děti v Terezíně; Karel Berman; Gideon Klein*.

Pro Památník Terezín byly vyhledány dokumenty vztahující se k tématu *Zdravotnictví a duševně postižení v Terezíně*.

Oddělení holocaustu umožnilo četné konzultace historikům, ale i studentům, kteří si vybrali holocaust jako téma své diplomové či seminární práce. Poměrně velký byl zájem i ze strany studentů středních škol, kteří téma holocaustu zpracovávali v rámci studentské odborné činnosti. Oddělení holocaustu ŽMP bylo požádáno o lektorování odborných historických textů a hodnocení absolventských prací. Pracovnice oddělení pronesla přednášku na téma *Dětská terezínská literatura* na konferenci *Holocaust v polské, české a slovenské literatuře a v polském a českém filmu*, kterou pořádala FF UK. Oddělení holocaustu se podílelo na lektorování soutěžních prací literární a historické soutěže *Daniel*, jejímž pořadatelem byl Institut dětí a mládeže MŠMT.

Pro sborník Univerzity Palackého v Olomouci byl vypracována stať o terezínském ghettu, pro sborník FF UK v Praze pak stať o dětské literární tvorbě v Terezíně.

Kromě těchto činností oddělení holocaustu ŽMP zajišťovalo informace a soupisy obětí holocaustu z Čech a Moravy pro celou řadu lokalit jako podklad pro budování památníků, pro odborné publikace apod. ►

Samostatnou kapitolu v činnosti oddělení holocaustu ŽMP představovaly práce spjaté s Památníkem obětím šoa z Čech a Moravy v Pinkasově synagoze. Průběžně byly shromažďovány podklady k opravám a doplňkům nápisů, oddělení zajišťovalo fotografování jmen pro rodinné příslušníky obětí. Jako každoročně se v Pinkasově synagoze uskutečnila pietní shromáždění při příležitosti vyraždění rodinného tábora v Osvětimi a Jom ha-šoa.

Pracovnice oddělení byly přítomny pietnímu aktu k odhalení památníku obětí holocaustu v Přibyslavi.

Velmi bohatá byla spolupráce s hromadnými sdělovacími prostředky. Ke Dni památky obětí holocaustu se vztahovaly následující akce: pro Lidové noviny byl natočen rozhovor a připraveny podklady ze Sbírký vzpomínky pamětníků, BBC a Reflex použily rozhovor o historii Terezína a vzpomínkách na věznění, ČTK rozhovor o Osvětimi. ČT 1 v pořadu *Události komentáře* odvysílala rozhovor s Anitou Frankovou. Český rozhlas 6 Vltava odvysílal při této příležitosti komponovaný pořad, na jehož přípravě se podílel Leo Pavlát.

U příležitosti odhalení desky Spravedlivým mezi národy na nádvoří Pinkasovy synagogy byl natočen komentář. Pro *Snidání s Novou* byly vybrány podklady a fotografie, které v besedě prezentoval ředitel muzea. Byly vyhledány archivní dokumenty a fotografie pro film *Dokumenty z archivu Památníku Terezín a ŽMP*, používaný ve vzdělávacích programech k výuce holocaustu pro Památník Terezín (zpracoval Krátký film, rež. Hápková). Pro potřeby Památníku Terezín byl zajištěn výběr fotografií k osobám Ferdinanda Blocha a Františka Mořice Nágla.

Dále oddělení spolupracovalo na přípravě dokumentárního filmu ČT - Televizního studia Ostrava (dramaturgyně Eva Dannhoferová), který byl věnován historii a provedení dětské opery Brundibár. Televize Prima (rež. Ballek) pro pořad *Proti srsti* použila materiály z archivu oddělení. Velmi náročnou práci představoval výběr dopisů z osobních pozůstalostí, vyhotovení průvodních textů a natáčení komentáře pro pořad českého rozhlasu *Dopisy na Vltavě* redaktorky Bronislavy Janečkové.

Co se týče archivní práce, bylo zpracováno 70 složek archivních dokumentů a 60 složek fotografií z materiálů získaných během akce *Pomozte pátrat po zmizelých sousedech*. Oddělení holocaustu ŽMP vybíralo pro restaurování v muzejní dílně restaurátorů papíru vybrané archiválie ze sbírek Terezín, Dokumenty perzekuce a Osobní pozůstalosti, souběžně probíhala digitalizace těchto archiválií.

U sbírky fotografií se pokračovalo ve zpracování souboru fotografií vztahujících se k transportům do ghatt, koncentračních a pracovních táborů v Pobaltí, Bělorusku a ve východním Polsku.

V rámci projektu *Vzpomínky pamětníků* proběhlo shromažďování, zpracování a přepisování nových vzpomínek, údaje byly průběžně vkládány do počítačového programu. Nadále probíhala anonymizace vzpomínek v souladu s požadavky Zákona o ochraně osobních údajů a jejich editace. V loňském roce bylo prostřednictvím firmy Gurustudio, a.s., převedeno na digitální záznam 1050 vzpomínek z magnetofonových pásek. Pracovnice oddělení současně pokračují v kontaktování pamětníků se žádostí o zapůjčení dokumentů a fotografií. Byla zpracována fotosbírka pamětníků holocaustu.

ŽMP bylo připraveno splnit všechny své závazky organizační, finanční i odborné povahy, vyplývající z účasti na přípravě výstavy *Židé v boji a odboji 1938 - 1945*. Bohužel, kvůli nesplnění příslibů ze strany ŽOP, které garantoval tehdejší předseda ŽOP Tomáš Jelínek, se výstava plánovaná v Národním muzeu k 60. výročí osvobození neuskutečnila.

Jana Šplíchalová, Leo Pavlát

Činnost Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze v rámci vzdělávacích a kulturních programů o holocaustu (šoa) v roce 2005

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze (VKC ŽMP) pořádalo tak jako v minulých letech pravidelné přednášky pro školy věnované antisemitismu, holocaustu a perzekuci českých a moravských Židů za 2. světové války.

Za účasti 222 učitelů proběhl na jaře a na podzim cyklus jednodenních vzdělávacích seminářů pro učitele na téma *Židé, dějiny a kultura*. Cyklus, v jehož rámci proběhly čtyři semináře na téma holocaustu, byl organizován ve spolupráci s Národním institutem pro další vzdělávání.

Ve spolupráci s Památníkem Terezín se v březnu, v dubnu a v květnu uskutečnily třídní semináře (dva pro české a dva pro slovenské pedagogy) na téma *Jak učit o holocaustu*. Zúčastnilo se jich 156 učitelů.

V rámci mezinárodního semináře *Holocaust ve vzdělávání*, pořádaného v listopadu Památníkem Terezín, prezentovalo VKC ŽMP připravovanou putovní výstavu *Neztratit víru v člověka. Protektorát očima židovských dětí* (M. Sládková, M. Zahradníková).

Důležitou částí činnosti VKC je od roku 2004 spolupráce s o.s. Zapomenutí na projektu *Zmizelí sousedé*, určeného žákům základních a středních škol, který spočívá v získání svědectví účastníků holocaustu nebo svědků těchto událostí. V roce 2005 byla dne 14. června pod záštitou Výboru pro vzdělávání, kulturu a lidská práva Senátu Parlamentu České republiky vyhlášena druhá fáze projektu nazvaná *Pocta dětským obětím holocaustu*. Liší se od té první jednak metodicky (žáci a studenti zpracovávají výstupy na základě konzultací s VKC, ale jde o jejich autorské práce), jednak obsahově (zdůrazňuje osudy židovských dětí za 2. světové války). VKC ŽMP poskytuje tomuto projektu zejména odbornou supervizi a ve spolupráci s o.s. Zapomenutí tento projekt koordinuje, propaguje a zpracovává jeho výsledky jako celek. V roce 2005 v rámci druhé fáze projektu *Zmizelí sousedé* vznikaly na školách digitálně graficky zpracované pamětní plakáty, které v kopii postupně vytvářejí novou putovní výstavu (zatím tvořenou pracemi z měst Plzeň, Litomyšl, České Budějovice, Chotěboř, Telč a Varnsdorf). Studenti prezentovali svůj projekt jednak v Senátu Parlamentu České republiky u příležitosti Dne holocaustu 27. ledna 2005, jednak na mnoha seminářích pro učitele ve VKC ŽMP, na Slovensku (Trenčín, seminář Nadace Milana Šimečky) a na mezinárodním semináři *Jak učit o holocaustu* v Památníku Terezín.

Výstava *Zmizelí sousedé* je vyrobena již v 6 kopiích a bylo ji

možno v České republice shlédnout na více než 20 místech. Jedna z kopií je spolu s kopií výstavy *Pocta dětským obětem holocaustu* trvale umístěna v předsálí Půdního divadla Magdeburských kasáren v Památníku Terezín. Druhá z kopií výstav *Zmizelí sousedé* putuje na základě dlouhodobé spolupráce s Nadací Milana Šimečky po Slovensku. Celá výstava byla přeložena do angličtiny i s doprovodnými katalogy a je připravena pro prezentaci v zahraničí.

Dále se rozvíjely následující projekty VKC ŽMP:

Pokračoval projekt putovních výstav *Anna Franková - odkaz pro současnost a Příběh dětí - kresby dětí z terezínského ghettu*. Výstavy společně pořádané Anne Frank House v Amsterdamu a ŽMP se konaly na sedmi místech České republiky (Letohrad, Dolní Čermná, Česká Třebová, Lanškroun, Jablonné nad Jizerou, Žamberk, Pražská Loreta), shlédlo je na 150 školních skupin ze základních i středních škol.

Projekt *Umění v mezních situacích* je inspirován příkladem dětí z koncentračního tábora Terezín, které se za pomoci dospělých vyrovnávaly uměleckým projevem s nesmírně obtížnou situací v terezínském ghettu. Součástí projektu je prohlídka kreseb terezínských dětí v Pinkasově synagoze vedená pamětníci, která sama jako dítě byla vězněna v Terezíně. Po prohlídce se studenti prostřednictvím vlastních výtvarných projevů vyjadřují k tématům rasové a náboženské snášenlivosti.

Projekt pro střední a základní školy *Holocaust v dokumentech*, v jehož rámci pět pracovních skupin analyzuje dokumenty spojené s pěti fázemi holocaustu, vznikl ve spolupráci s Domem Konference ve Wannsee. V roce 2005 byly připraveny podklady pro výrobu pracovních materiálů k programu.

Ve spolupráci s londýnským Imperial War Museum vznikl již v roce 2003 projekt *Reflexe - viníci, zachránci a ti ostatní*. Účastníci se snaží definovat tyto skupiny na základě fotografií a konkrétních příběhů.

Projekt *Hanin kufřík* nabízí přehled základních údajů o protizidovských opatřeních za okupace, zejména s dopadem na děti. Projekt vychází z konkrétního příběhu Hany Bradyové, který Karen Levin zpracovala ve stejnojmenné knize. S podporou ŽMP ji česky vydalo nakladatelství Portál. Účastníci programu se na základě vlastního pátrání v dokumentech a následné diskusi s člověkem, který přežil holocaust, seznámí s osudy vybraných konkrétních osob z Protektorátu Čechy a Morava a ze Slovenska za druhé světové války. Jedním z výstupů programu jsou samostatné práce účastníků, ve kterých se na základě zjištěných skutečností a s využitím vlastní fantazie snaží popsat osobní příběhy některé z vybraných postav.

V roce 2005 pracovníce VKC ŽMP M. Zahradníková začala pracovat na projektu putovní výstavy *Neztratit víru v člověka. Protektorát očima židovských dětí*. Záměrem projektu je přiblížit přitažlivou formou především žákům a studentům základních a středních škol náročné téma holocaustu a zprostředkovat jim seznámení s židovskou menšinou. Výstava dětem a mladým lidem představuje různé aspekty života Židů v Protektorátu Čechy a Morava, a to z pohledu jejich tehdejších vrstevníků. Doprovodné programy a materiály umožní poznávat danou problematiku aktivně. Celý projekt je možno začlenit do výuky dějepisu, základů společenských věd, ale i výtvarné a estetické výchovy. Pro učitele je dále výhodou, že pokrývá i některá průřezová témata definovaná Rámcovým vzdělávacím programem pro základní a střední školy (zejména Multikulturní výchovu a Výchovu demokratického občana). Projekt probíhá ve dvou fázích: v roce 2005 a od roku 2006. Vzdělávací putovní výstava, která vznikla v loňském roce, bude v roce 2006 putovat po školách

a kulturních institucích v ČR.

Koncepce výstavy, zpracované na 20 panelech, vychází z konkrétních osudů jednotlivých židovských dětí a rodin. Má se totiž za to, že vyprávět osudy jednotlivců je pro pochopení minulosti mnohem přínosnější než pouhý výčet faktů, čísel a dat. Právě osobní příběhy budou pro návštěvníky výstavy klíčem k pochopení historických událostí předválečného a válečného Československa.

Pro skutečné přiblížení problematiky očima dětí jsou použity autentické materiály, často vytvořené právě dětmi: úryvky z deníků, korespondence, kresby ze sbírky dětských kreseb z Terezína, dětské časopisy, fotografie dětí, dobový tisk a další obrazové i tištěné dokumenty. Žáci a studenti se tedy seznámí s událostmi třicátých let 20. století, druhé světové války a holocaustu, ale zároveň si osvojí i obecnější principy demokracie a pochopí význam tolerance ve společnosti.

Co se týče přednáškové činnosti VKC ŽMP, jeho ředitel Miloš Pojar uspořádal cyklus semestrálních přednášek pro studenty Fakulty sociálních věd UK na téma *Holocaust evropských Židů*.

Během roku 2005 proběhlo ve VKC ŽMP 19 kulturních večerů na téma šoa. Patřilo k nim mimo jiné: promítání filmů na téma *Holocaust ve filmu* z cyklu *Židovské motivy v českém hraném filmu (Romeo, Julie a tma* v režii Jiřího Weisse, ... *a pátý jezdec je Strach a Transport z ráje* režiséra Zbyňka Brynychy, *Obchod na korze* režiséra Jána Kadára, *Dita Saxová* režiséra Antonína Moskalyka.), dále *Má šťastná hvězda* - promítání filmu z cyklu *Pamět 20. století* režisérky Heleny Třeštíkové o Zdeně Fantlové, *Vlaky naděje* - přednáška spojená s uvedením dokumentu historika Mgr. Jána Hlavinky a režisérky Kristiny Vlachové z Ústavu paměti národa v Bratislavě.

Dále se uskutečnila prezentace souboru deníků židovské studentky z Holandska *Přervaný život - Deníky Etty Hillesum (1941-1943)*, literární večer o Leonardu Cohenovi, americkém zpěvákovi, hudebním skladateli a textaři *Květiny pro Hitlera*.

V rámci cyklu *Etická filozofie holocaustu* přednesl MUDr. Tomáš Radil pět přednášek (*Holocaust a židovská identita; Holocaust: Rekoniace - usmíření a nikoliv odpuštění, nebo odplata; Holocaust: Psychologie pachatelů a obětí; Holocaust a antisemitismus; Holocaust a plynoucí čas, kdy se stane holocaust pouhou historií*), Anna Hájková z Institutu Terezínské iniciativy přednesla přednášky na téma *Židé z Nizozemí v Terezíně* a *Ženy v ghettu Terezín*.

Šedesátému výročí konce války byl věnován večer *Čechy a Morava za nacistické okupace a osud Židů v koncentračních táborech* - přednáška s diskusí Prof. Ing. Felixe Kolmera, DrSc., a viceprezidenta Mezinárodního osvětivského výboru, Ing. Roberta Bartka, předsedy Historické skupiny Osvětim, a Adolfa Burgera, předsedy Historické skupiny Sachsenhausen.

Proběhly i dvě výstavy na téma šoa: *Stopy holocaustu* - výstava fotografií Radovana Kodery a *Sonja's Legacy /Sonin odkaz/* - kresby a malby Soni Fischerové (zahynula v Osvětimi), a to ve VKC a ve škole v Odolena Vodě s úvodními přednáškami a besedou dr. Fischla z USA.

ŽMP rovněž vydalo již ve třetím vydání úspěšnou knihu kolektivu autorů muzea *Židé - dějiny a kultura*, v níž je nově věnována zvláštní pozornost popírání holocaustu a novému antisemitismu 21. století (kapitola L. Pavláta *Antisemitismus - nejsetrvalejší zášť v dějinách lidstva*).

Film Ghetto-Theresienstadt (1942)

O filmování v Terezíně v roce 1942 se již v minulosti sice zmiňovaly některé historické práce, dodnes ještě žije několik pamětníků natáčení, ale protože se film nedochoval, upadla tato epizoda téměř v zapomenutí. Teprve studie Karla Margryho „Zajímavý předchůdce - první terezínský film (1942)“ vrátila téma tohoto filmu opět do středu zájmu (viz sborník Terezínské studie a dokumenty, Academia 1998). Karlu Margrymu se podařilo na základě širokého studia písemných dokumentů rekonstruovat filmování v Terezíně v roce 1942, jehož se zúčastnila jako režisérka Irena Dodalová a jako scenárista Petr Kien. Studie položila také řadu otázek. Např. kdo vlastně stál za tímto filmovým projektem, kdo vedl produkci filmu, kteří němečtí kameramani film natáčeli a komu byl film určen. Margryho studie zpřístupnila také nerealizovanou první verzi scénáře nedochovaného (a patrně nikdy nedokončeného) filmu. Ten svědčí o tom, že autorka (podle Margryho Petr Kien, podle mé úvahy Irena Dodalová) chtěla zobrazit ghetto v plné jeho mizérii, s tragickými až snovými situacemi lidí. „Kdyby byl zfilmován, ukázal by drsný a ostře realistický obraz života v ghettu“, konstatoval Margry. Při své práci identifikoval Karel Margry ještě jeden důležitý dokument - amatérský film, uložený v Polsku, který natočil při filmování v Terezíně v roce 1942 patrně některý z německých vojenských kameramanů. Ten zachytil řadu aktérů přítomných při filmování a zdokumentoval také několik natáčených scén.

Jak se nedávno ukázalo, existuje ještě další stopa někdejšího filmování. Na podzim minulého roku získal Národní filmový archiv od docenta Lubora M. Dohnala ke zpracování čtyřminutový filmový snímek, obsahující výstřižky z nezachovaného filmu. Jak je patrné právě ze získaných výstřižků, jeho pracovní název byl *Film Ghetto-Theresienstadt*. Podle Ireny Dodalové a Hanuše Krále chtěli filmaři zanechat o filmování svědectví, a proto vystříhali „pro sebe ze všech podstatných scén 2 okénka“ (Hanuš Král), materiál pak v krabicích vynesli ze střížny a ukryli je. Výstřižky (nebo jejich část?) pak byly vyvezeny z ghetta s transportem Červeného kříže v únoru 1945. Projekce kratičkých záběrů sama o sobě mnoho nevypráví. Teprve analýza digitálního záznamu původního filmu, a zvláště pak analýza fotografií z filmu, umožňují získat řadu zajímavých a mnohdy jedinečných informací z Terezína 1942. I když film vznikl pod přímým německým dohledem, podařilo se tvůrcům vyslat do budoucnosti svoji zprávu: detail jídelního lístku obsahuje datum natáčení filmu; obraz „klapky“ s Petrem Kienem zachycuje název filmu *Film Ghetto-Theresienstadt* a stvrzuje tak sám fakt filmování; záběr davu, mezi nímž je zachycen pohřební vůz a zároveň i portrét staré unavené ženy, je obrazem, který nepotřebuje komentář. Existují však i fotografie, jejichž obsah se dosud nepodařilo určit a identifikace osob zachycených ve filmu ještě neskončila.

Téma čtyřminutového filmu *Film Ghetto-Theresienstadt* je součástí širšího projektu Národního filmového archivu, který je věnován zpracování odkazu Ireny Dodalové, filmové scenáristky, režisérky a producentky. Irena Dodalová založila ve 30. letech v Praze se svým manželem Karlem Dodalem první studio animovaného uměleckého a reklamního filmu Ire-film a rozvíjela koncept samostatné české animované tvorby. Úspěšný rozvoj ambiciózní firmy, která vytvořila v období 1933-1938 na 30 animovaných snímků, ukončila doba protektorátu. I když se Irena Dodalová ani v exilu (USA, Argentina) nevzdala umělecké práce, nemohla již nikdy navázat na předválečný program Ire-filmu.

Eva Strusková na našem sněmu

Posledním stresujícím „projektem“ života téměř devadesátileté Ireny Dodalové bylo odeslání archivu Ire-filmu z Buenos Aires zpět do vlasti. (Tento archiv, který obsahoval kromě písemností i řadu filmů Ire-filmu, poslala Dodalová za svým manželem do USA již na počátku Protektorátu a po celá další léta o něj pečovala.) Dopis Vladimíra Opěly z Prahy, který v létě 1989 Dodalové oznámil, že zásilku filmový archiv převzal, již Irena Dodalová nemohla převzít. Také se nespěšně její přání, aby se ještě jednou podívala do Prahy a do Tábora, v němž prožila část svého dětství.

Osobní fond Ireny Dodalové je uložen, společně s filmy Ire-filmu, v Národním filmovém archivu v Praze.

Eva Strusková

V souvislosti se studiem tématu Ireny Dodalové se obrací Národní filmový archiv s prosbou o spolupráci na všechny, kteří by mohli poskytnout jakékoli informace o rodině Ireny Dodalové (otec Arnold Rosner (1875 Prešpurk - 1943 Terezín), bratr Ireny Rudolf Rosner-Rohan (1902 Ledec nad Sázavou - 1986 Záruby) a především o Ireně Dodalové (rozené Rosnerové, I. sňatek Leo Leschner, II. sňatek Karel Dodal, 1900 Ledec nad Sázavou - 1989 Buenos Aires).

Zároveň se obrácíme na ty, kteří byli při natáčení terezínského filmu v roce 1942 a kteří by mohli pomoci identifikovat fotografické záběry z Terezína 1942. - Děkujeme.

Eva.Struskova@nfa.cz, tel.: 728 425 485

Z výstavy fotografií z původního filmu

Po sněmu jsme šli do divadla

Po sněmu jsme šli do divadla. Do divadla Ungelt, kde jsme měli zakoupené představení současného amerického dramatika Alberta Ramsdella Gurneye. Divadelní hra se jmenuje Sylvie a myslím, že nebyl v hledišti nikdo, kdo by se dobře nebavil.

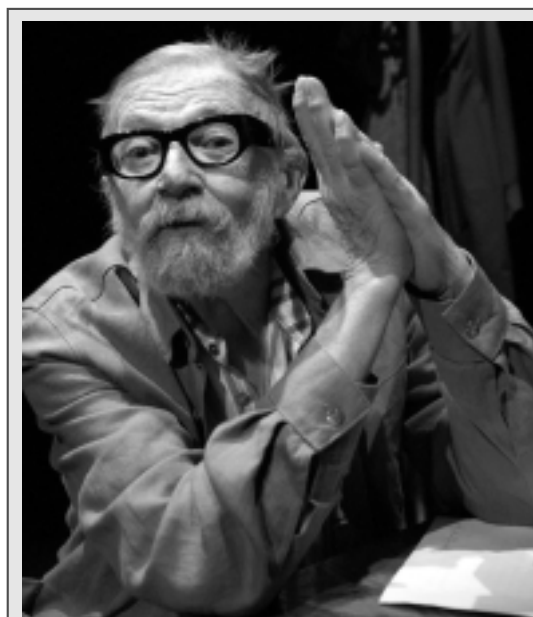
Sylvie je romantická *psí komedie* a docela se mi líbí věta, kterou o hře napsal New York Times (převzato z programu divadla):

„Dramatická tvorba je bohatá na milostné trojúhelníky, najdeme v ní hodně nezapomenutelných milostných scén, ale žádný z oněch milostných románek není tak působivý, tak rozkošný jako ten, který se odehrává v Sylvii.“

A vysvětlení pro ty, kteří hru neviděli - Sylvie je fenka, kterou velmi úspěšně ztvárnila na jevišti Vendula Křížová (za výkon v této roli byla nominována na Cenu Thálie za rok 1998). Na jevišti ještě byli - a neméně úspěšně - Oldřich Vízner, Dana Syslová a Jaromír Dulava. Představení režírovala Lída Engelová.

Michal Stránský

Foto: Veronika Patková

ŠIMON

Předsednictvu Tereziánské iniciativy se podařilo zajistit pro členy našeho sdružení celé představení (padesát vstupenek) hry současného izraelského autora Yitzhaka Bar-Yosefa *Šimon*, kterou uvedla Lyra Pragensis. Do divadla nás však přišla přesně polovina.

Šimon je velká herecká příležitost pro Rudolfa Pellara, nejsem si však zcela jist, zda ji plně dokázal využít. Šlo spíš o scénické čtení než o klasické divadlo jednoho herce, alespoň tak, jak je většinou chápeme. Myslím, že mnoho z nás diváků zná Rudolfa Pellara (někdejšího člena Městských divadel v Praze) víc jako šansoniéra. Škoda, že režie nevyužila této interpretovy přednosti a nezařadila více jeho zpěvu.

Text upravila a představení režírovala Olga Strusková.

Michal Stránský

Foto: Petr Hejna

... a ještě Brundibár, tentokrát v Německu

Od 5. listopadu 2005 do 18. ledna 2006 se v brémském divadle Concordia uskutečnilo 15 zcela vyprodaných představení Brundibára. Jen pro zajímavost: umělecký a technický personál tvořilo 32 dospělých, dětských herců ze sboru brémského divadla bylo 28, k tomu navíc ještě mladí hudebníci Symfonického orchestru brémské filharmonie.

Na poslední představení, pořádané v rámci pamětních dní na oběti holocaustu, jsme byli pozváni dva pamětníci z Prahy, abychom s účinkujícími i návštěvníky po představení uspořádali besedu. (Kromě toho jsme byli, jak už to bývá, i týden ve školách.)

V malém divadelku se všichni sesedli na jevišti kolem nás nebo v lavicích co nejbližší, a tak vznikla velice neformální a družná atmosféra a otázky od dětí i dospělých jen pršely. Hlavně mladá režisérka Julia Haebler s napětím čekala na mé dojmy z velmi netradiční inscenace.

Na to, že je inscenace netradiční, jsem byla upozorněna předem. A tak jsem si uvědomila, že my, kdo jsme znali Brundibára z Terezína, hodnotíme jeho kvalitu podle toho, je-li představení co nejpodobnější původní terezínské inscenaci. Snažila jsem se od tohoto přístupu oprostít. Tady přece nemusí jít nutně o retrospektivu, opera má žít tak, aby mluvila i k nynějšímu divákovi prostředky, které ho osloví. Oslovila i mne, a to pozitivně. Snad proto, že byla plná symbolů a náznaků, které nasměrují dnešní publikum k tehdejší vězeňské atmosféře.

Orchestr sedí po straně na jevišti, oblečen v náznaku vězeňských uniforem. Scéna začíná jakousi polosetmělou noclehnárnou plnou dětí, které leží na zemi na šedivých příkrývkách v různorodém, šedě zbarveném oblečení. Tak šedivý je celý Terezín v mých vzpomínkách, napadlo mě. Do šera svítí jen bílé noční stolky.

„Ty jsme tedy v Terezíně neměli!“ - komentuje ovšem má mysl. Jenže se ukázalo, že noční stolky se v průběhu představení velmi rychle měnily ve veškeré potřebné rekvizity, obsahovaly převleky, měnily se ve flašinet, zmrzlinářův vozík, pekařův krámek i stánek ▶

mlékaře a dodávaly hře vtipný spád. Jediné barevné oblečení Aninky evokovalo zas ve mně červený dětský kabátek z černobílých scén „Schindlerova seznamu“. A Brundibár ve vojenském kabátku posetém medailkami - tak tady už bylo předem zřejmé, koho Brundibár reprezentuje. Padla noc - ne nepřišla, skutečně padala - jako černý poloprůsvitný závoj a pod ní zmizely děti, zmizel svět. Děti totiž pod látkou vyklouzly otvorem v podlaze jeviště. A teď přišla první věc, která se mi nelíbila: vzadu stál všák s ramínky, a místo aby Pepíček s Aninkou schouleni k sobě usínali, zlé postavy je zavěsily jako odložené šaty na ramínka. Prý to má symbolizovat zlo, lhostejnost, krutost světa, vysvětlovala potom režisérka. A hned další: místo aby přihopkal drobný neposedný vrabčák, vzduchem přiletěl na závěsu veliký pták, připomínající cosi mezi papouškem a orlem, a pak místo staccatového cvrlikání zapěl krásným plným, leč téměř koloraturním dívčím hlasem. A do třetice: blíží se radostný okamžik - a na jeho úvod zazní bubínkový virbl - a mně se pochopitelně vybaví bubínky pochodující *Hitlerjugend* (ale tyto asociace dnešní děti nemají, to vadilo jen mně).

Ale kromě těchto tří výhrad se mi představení velmi líbilo a vynutilo zamyšlení: My terezínští se asi díváme na Brundibára trochu jako na pomník a myslíme si, že je nutné, aby dnešní Brundibár co nejvíce napodobil toho terezínského. Je však otázkou, není-li to pro současné publikum příliš naivní a prostoduché a není-li dobré hledat nové výrazové prostředky, které je více přinutí vymyslet se do minulosti, kterou Brundibár symbolizuje.

Michaela Vidláková

O Brundibárovi v Argentině

V 33. čísle našeho časopisu jsme psali o chystaném představení Brundibára v argentinském městě Rosario. Jorge Ferrari, který operu se svým sborem nacvičil, nám napsal:

„Osmadvacátého listopadu se hrál v Argentině poprvé Brundibár. Výsledky mě moc potěšily. Na představení přišlo do divadla 2000 lidí a nadšeně tleskali na konci každého ze tří představení (k původně plánovaným dvěma bylo třeba přidat ještě třetí). Místní noviny a TV velice pomohly s propagací, reportéři byli překvapení, když se dověděli o Brundibárovi v Terezíně (dvě slova, která nikdy neslyšeli). Na dosažení těchto výsledků jsem tvrdě pracoval, zejména od okamžiku, kdy jsem se dověděl, že vládou slíbená finanční pomoc nepřijde, ale námaha stála za to. Nyní je Brundibár v Argentině známý, alespoň v našem městě, a představení mi poskytla příležitost vyjádřit poselství míru a úcty k člověku...“

Brundibár byl báječnou zkušeností pro mne, pro děti i dospělé. Jednou z nejpůsobivějších byla komunikace s přeživšími, kteří zpívali v Terezíně... Lidé, kteří přišli do divadla, shlédli Brundibára v Rosariu, já jsem však za tím stále viděl terezínského Brundibára a snažil se zprostředkovat publiku stejný pocit... Doufám, že se jednou do Terezína podívám, zejména na místo, kde se Brundibár hrál...“

Jorge Ferrari se s námi také podělil o své úvahy. Domníváme se, že budou zajímavé i pro naše čtenáře:

„Je po premiéře Brundibára... teď si mohou odpočinout. Skoro tomu nemohu věřit. A teď, když mám konečně klid, se mi honí

hlavou tolik myšlenek... přicházejí a odcházejí, jako ve snu...“

„Rozhodnuto, nacvičíme Brundibára...“

„Ale potřebujeme 20 dětí se silným hlasem a ve sboru jsou jen 4!“

„A překlad? Musíme zpívat španělsky!“

„Dobrá, máme slušné obsazení! Začněme zkoušet! Máme na to jen tři měsíce!“

„Na jevišti můžeme zkoušet jen pětkrát! S divadlem se nedá mluvit!“

„Vláda nám nepošle peníze! Vzdáme to? Co řekneme dětem?“

„Scéna je na půl hotová a vypadá báječně!“

„Ano, já vím, že máme v publiku spoustu dětí! Ale já chci publiku povědět historii Brundibára! A nemohu vyprávět historii Brundibára, když nebudu mluvit o válce a o 6 milionech Židů zabitých nacisty! Proč by se to všechno neměly děti dovědět?“

„Sláva, noviny věnovaly Brundibárovi celou stránku.“

„S tímhle sborem se nedá pracovat! Ty děti se chovají příšerně!“

„E-mail z Prahy! Od někoho, kdo zpíval Brundibára v Terezíně!“

„Proč se zajímám o Brundibára, když nejsem Žid? Prosim tě, přemýšlej o té otázce znovu...“

„Klarinetista se na mne zlobí? Proč?“

„Další e-mail! Tentokrát z Izraele!“

„Jsem šťastný! Tohle byla moc dobrá zkouška!“

„Potřebujete víc peněz? Kde je vezmu?“

„...a najednou tu je premiéra. A děti byly báječné a členové vlády, kteří nám nedali ani halíř, nás zahrnuli gratulacemi a sliby a strojník divadla křičel: „Nezapomeňte, že musíte odnést kulisy ihned po konci posledního představení!“ A já jsem byl šťastný, či lépe řečeno, jsem šťastný teď, protože v té chvíli jsem byl jen unavený a zmatený...“

„Brundibár byla nejlepší zkušenost mého uměleckého života. Nikdy jsem necítil, že se tak těsně prolíná umění a život. Díky, mnoho díky všem v Argentině i mimo ni, kdo se na tom se mnou podíleli.“

Úprava a překlad D. L.

Odkaz Simona Wiesenthala: Vyprávění o vině a odpuštění

V roce 2005 vyšla v českém překladu jedna z nejzávažnějších knih Simona Wiesenthala, „Slunečnice“, s podtitulem „Vyprávění o vině a odpuštění“. Vrací se v ní nejen k příběhu vlastního života a podobně postižených lidí, ale zabývá se spíše stále aktuálním problémem trestu a odpuštění za spáchání zločinů proti lidskosti. On sám jako lovec nacistů musel jistě často svůj přístup k nacistickým zločincům řešit tak, aby nebyl než odplatou, ale odpovídal mravnímu principu.

Tato kniha je zajímavá tím, že se autor se svou otázkou o vině a právu na odpuštění obrací na řadu spisovatelů, filozofů, historiků i právníků a žádá je o zaujetí stanoviska ke konkrétnímu případu esesáka, který končí svůj život a zvláštním způsobem prosí o rozhřešení. Dotázaní se zamýšlejí, zda je vůbec možné odpustit provinilému, který ve službách zločinného režimu vraždil nevinné, ale nyní, na konci života svých činů lituje, a kdo vůbec může odpustit. Odpověď většinou zní, že právo odpustit má pouze ukřivděný sám. Nelze žalovat, soudit a tudíž ani odpouštět zločiny vraždy za oběti, které to už za sebe učinit nemohou. Odpovědi různých renomovaných osob jsou zde uvedeny a ukazují, jak se liší v závislosti na povolání, náboženství, původu či prostředí.

Pro našeho čtenáře je téma soudu a spravedlnosti pro viníky i oběti práva odpuštění a vyrovnání dodnes živé.

Knihu vydalo nakladatelství H & H, přeložila a doslovem opatřila Zlata Kufnerová.

Eva Štichová

Osudy Židů v Čechách a na Moravě v díle Ruth Bondyové

Konečně se nám dostává v našem časopise také dostatek místa pro několik poznámek o tvorbě Ruth Bondyové, pražské rodačky, která se věnuje nám důvěrně známým tématům, jako je holocaust a vůbec osud českých Židů, mezi něž se také ještě počítá. Žije v Izraeli, ale často k nám zavítá, přednáší a píše. Stalo se tak i dne 27. března 2006, kde ve Vzdělávacím a kulturním centru ŽM uvedla svou další knihu *Rodinné dědictví - jména Židů v Čechách a na Moravě*.

Ruth Bondyová prozkoumala výskyt jmen a příjmení Židů v Čechách a na Moravě v různých proměnách pod vlivem historických událostí od prvních zmínek v 10. století až k dnešním soupisům. Zajímavé jsou i jazykové vztahy mezi jmény biblickými, českými a německými. Dozvíme se i bližší fakta o životě nositelů některých známějších jmen. Pro leckoho z nás budou nové i informace o sestavování jmenných seznamů pro transporty Židů z Protektorátu Čechy a Morava a vypsání jmen obětí šoa na stěnách Pinkasovy synagogy.

Možná neseme dříví do lesa, protože většina z nás už má našťastí v posledních letech příležitost seznámit se blíže s prací Ruth Bondyové, ale přesto se chceme vrátit i k jejím předcházejícím knihám, zakotveným v našem prostředí, a proto pro nás mimořádně zajímavým. Je to např.

knihy *Víc štěstí než rozumu* z roku 1998 (česky 2003) nebo kniha *Jacob Edelstein*, vydaná v češtině v roce 2001. V obou těchto knihách se autorka vyrovnává s vlastními zážitky, typickými pro atmosféru a život generace dvacátých až čtyřicátých let 20. století. Vyznává se z lásky k rodnému městu, které přesto opustila a kam se teď vrací už jen jako návštěvník, a otevřeně rozebírá své důvody. Pro nás, její vrstevníky, jsou blízké i její úvahy o okolnostech přežití, o odhodlání vykročit do nové etapy života. V knize *Mezi námi řečeno*

s podtitulem *Jak mluvili Židé v Čechách a na Moravě*, vydané nakladatelstvím Franze Kafky v roce 2003, je spisovatelčin zájem zaměřen na jazykové jevy a zvláštnosti v mluvě Židů v této oblasti. Dodnes se setkáváme v obecné češtině s výrazy *goj, golet, košer, kibic, lempl, mešuge, soufl, melouch* (z hebrejského slova *meloche*), aniž by jejich uživatelé věděli cokoli o jejich původu. Obě knížky *Mezi námi řečeno* i *Rodinné dědictví* oživil znamenitými ilustracemi Jiří Slíva.

Eva Štichová

Co oheň nespálil

Vzpomínková kniha prostějovské rodačky Maud Stecklmacherové (nar. 1929) seznamuje čtenáře s řadou postav místní židovské náboženské obce v době jejího dětství prožitého ve 30. letech 20. století, a to nejen slovem, ale také prostřednictvím množství fotografií, které se podařilo uchovat až do dnešních dnů.

V další části může čtenář sledovat na příkladu autorčiny rodiny, přátel a známých osudy židovského obyvatelstva po transportech do koncentračního tábora v Terezíně a po válce rozhodování přeživších, jak dál.

V poslední části knihy autorka přibližuje českému čtenáři téměř neznámou realitu nelehkých začátků a života v novém židovském státě Izrael až do současnosti.

Maud Michal Beerová: Co oheň nespálil. Prostějov - Terezín - Izrael. Prostějov 2005. Vydalo Muzeum Prostějovska v Prostějově, příspěvková organizace, ve spolupráci s Nakladatelstvím Albert, František Šalé, Boskovice, a Městskou knihovnou Prostějov, jako 10. svazek Prostějovské knihovny. 208 s., 230 Kč.

Knihu lze objednat na adrese: Muzeum Prostějovska v Prostějově, nám. T. G. Masaryka č. 2, 796 01 Prostějov, tel. 582 330 991, e-mail: lkadlecova@muzeumpv.cz

Marie Dokoupilová

Rok židovské kultury v Kutné Hoře

Sledujeme s uspokojením, jak si čas od času některé české nebo moravské město připomene, že ještě před šedesáti pěti lety tam žili také Židé, a přesto, že jich nikdy nebylo mnoho, přispěli významně k hospodářskému, kulturnímu a obecně lidskému rozvoji své obce a často i celého národa. Není těchto případů tak mnoho, někdy se nám zdá, že třeba v Německu se v tomto směru dělá mnohem více a hlavně oficiálněji.

Když potom však někdo věc vezme za správný konec, jako třeba akci „Zmizelí sousedé“, ukáže se, že dlouhé mlčení nebylo výplodem antisemitismu ani špatného svědomí, ale jen prostě bylo třeba, aby se toho někdo ujal a věnoval tomu určité úsilí.

Kutná Hora, přestože svou minulost kultivuje - už kvůli turistům - a zaměstnává aktivní profesionály, dosud svých Židů nevzpomněla. Nyní však mladý brněnský historik Marek Lauermann - vnuk kutnohorské Židovky, která přežila Terezín - napsal knížku o kutnohorské kehile a zorganizoval začátkem dubna v Kutné Hoře prezentaci své knihy, spojenou se zahájením **Roku židovské kultury v Kutné Hoře**. I o celou tuto velkolepou akci se zasloužil. Knížka „Židé v Kutné Hoře“ je opravdu zajímavá, líčí mimo jiné roli Židů v kutnohorském mincovnictví, doplňuje obraz o významu Židů pro české hospodářství, a lze si ji opatřit např. v Kutné Hoře.

Při psaní své knihy se radil s Danou Lieblovou, jejíž otec byl v Kutné Hoře lékařem, na nějž se dosud vzpomíná, a která je jedním ze skutečně mála kutnohorských Židů, kteří přežili. Kolínské transporty, kam byli zařazeni i kutnohorští Židé, totiž šly zrovna v době heydrichiády a Němci je poslali z Terezína rovnou na smrt. Na slavnost 5. 4. 2006 pak byla Dana pozvána, aby pronesla projev, stejně tak i izraelský velvyslanec, starosta Kutné Hory, zástupkyně ředitele Židovského muzea a ředitelka NFOH. Je krásné, že město se ke svým mrtvým židovským rodákům, těm slavným i těm obyčejným, tak důstojně přihlásilo.

Rok židovské kultury v Kutné Hoře pokračuje. Pořad 13. 4. byl věnován kutnohorskému rodákovi Františku Zelenkovi, spoluvůdci Osvobozeného divadla. V místním gymnáziu bude otevřena výstava *Nalezené tváře*, v kulturním centru výstava *Zmizelí sousedé*. Bude se konat seminář *Židovské zvyky a tradice*, koncert

klezmer hudby, přednáška *Kapitoly z historie židovského podnikání v Kutné Hoře a na Kutnohorsku*, beseda *Židovská komunita v Kutné Hoře očima pamětníků* i pietní akt na paměť obětí holocaustu.

Kdo by měl zájem se účastnit některé akce, může se obrátit na TI, která má

informační leták, nebo na kutnohorské kulturní středisko.

Děkujeme nenápadnému historikovi Markovi Lauermannovi, který toto všecko vydupal ze země. Ať nejsou jména našich mrtvých nikdy zapomenuta.

Petr Liebl

JOM HA ŠOA 5766 (2006)

Stejně jako každý rok bylo i letos 25. dubna v Pinkasově synagoze zapáleno 6 svící. Vzpomínalo se na všechny, kteří byli během holocaustu zavražděni, a byla přečtena jen malá část jejich jmen.

Smuteční řeč pronesl současný izraelský velvyslanec v Praze, který sám pochází z rodiny, kde také nikdo z příbuzných nepřežil. Tryznu ukončila motlitba a zpěv Hatikvy.
ef

Shromáždění ve Valdštejnské zahradě a čtení jmen v Terezíně

Zástupci Terezínské iniciativy se podíleli na akcích, uspořádaných v rámci dne *Shoa*. V neděli 23. dubna se ve Valdštejnské zahradě v Praze konalo shromáždění Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém. Promluvili na něm velvyslanec Izraele v ČR, předseda senátu ČR, primátor hlavního města Prahy, ředitel Židovského muzea dr. Leoš Pavlát a místopředseda TI Ing. Pavel Werner.

V úterý 25. dubna Pavel Werner spolu s členkou předsednictva TI Annou Lorencovou přečetli v Magdeburských kasárnách v Terezíně 100 jmen zemřelých vězňů v ghettu.

Pavel Werner

SDĚLENÍ KOORDINAČNÍ KOMISE ČSBS A FŽ

Stejně jako v předchozích osmi letech, byla i v roce 2006 poskytnuta politickým vězňům a ukryvaným humanitární pomoc z prostředků Česko-německého fondu budoucnosti. V letošním roce jsou částky nižší než v letech předchozích. K tomu podáváme toto vysvětlení:

V únoru 1998 byl vypracován projekt humanitární pomoci pro oběti nacionálně socialistického násilí. Tento projekt byl vypracován s perspektivou deseti let s tím, že podle demografické křivky byl odhadnut a stanoven počet oprávněných osob v jednotlivém roce. Podle tohoto projektu jsou každoročně přidělovány finanční prostředky tak, jak bylo schváleno na počátku projektu správní radou Česko-německého fondu budoucnosti. Počet osob se každoročně snižuje, protože je již odečítán počet zemřelých. Skutečnost je pro vězně a ukryvané příznivější, protože letos žije 3 999 vězňů a projekt počítal pouze s 3 180 osobami. Na tento počet dostáváme finanční prostředky. Dalším důvodem snížení částek je také posilování koruny. Nyní nám německá strana místo marek poukazuje eura. V letošním roce v kurzu 1:28,695 Kč.

Peněžní částka, kterou jste obdrželi, je stanovena takto: základ tvoří 12 000 Kč pro všechny oprávněné osoby včetně ukryvaných. Od 4. měsíce věznění je za každý další měsíc poukázáno v letošním roce 600 Kč. Tato částka je stanovena přepočtem eura na koruny. Na rozdíl od předchozích let je tato částka výrazně nižší ze shora uvedených důvodů. (Např. v loňském roce byla částka za měsíc věznění, díky příznivějšímu kurzu, stanovena na 770 Kč).

V roce 2007 bude projekt humanitární pomoci ukončen a předpokládá se, že bude vyplacena poslední roční částka.

Věříme, že naše vysvětlení vezmete s pochopením na vědomí.

V rámci úsporných opatření se Koordinační komise ČSBS a FŽO ode dne 1. května 2006 přemístí na adresu: Famulíkova 1134/12, 182 00 Praha 8. Telefonní číslo zůstane nezměněno.

Praha březen 2006

Koordinační komise ČSBS a FŽO

PAMÁTNÍK SCHWARZHEIDSKÝM

Místo úvodu a motta krátký text z pozvánky k pietnímu aktu odhalení obnoveného památníků vězňů koncentračního tábora Schwarzheide, v Krásné Lípě:

23. dubna 1945 jsme překročili československou hranici v Kyjovském údolí u Krásné Lípy. Svitla nám nová naděje, jsme doma. ...Pochod trval ještě 15 krutých dní a skonalo na něm dalších 51 nadějí. Jsou pohřbeny ve Chřibské, Varnsdorfu, České Lípě, Litoměřicích a Terezíně. Až 8. května 1945 spatřilo světlo svobody 325 vysílených stínů z tisícovky mladých mužů, deportovaných před deseti měsíci z Osvětimi do Schwarzheide.

Na místě, kde 23. dubna 1945 zahynulo osm schwarzheidských vězňů, se po 61 letech sešli nejen jejich kamarádi, přátelé a příbuzní, ale s nimi ještě mnoho dalších občanů z Krásné Lípy, Doubice a Kyjova i veřejných osobností z této oblasti, aby utčili jejich památku a odhalili nový pomník namísto původního památníku, postaveného Klubem českých turistů, který v roce 2003 zcela zničili neznámí vandalové. Spolu s těmi všemi se pietního aktu zúčastnili i němečtí občané, zejména tzv. „Spurensucher“, kteří postupně odhalují další místa utrpení a smrti nacisty pronásledovaných osob.

Hlavní projev, připravený předsedou Sdružení bývalých vězňů koncentračního tábora Schwarzheide, Richardem Svobodou, který se pro nemoc nemohl zúčastnit, přednesl Jiří Franěk. Z něho vyjímáme:

Vážení přátelé, sešli jsme se dnes, abychom se společně pomodlili a vzpomněli na oběti nacismu, které byly umučeny na pochodu smrti z koncentračního tábora Schwarzheide. ...Když se v dubnu 1945 přiblížila fronta, byl tábor evakuován pěším pochodem přes Kamenz, Neustadt a Saupsdorf v Německu, který se brzy změnil v pochod smrti.

23. dubna 1945 dospěl pochod až na toto místo. Vězňům svitla naděje na osvobození, překročili jsme československou hranici. Osm z nich však nedožilo ani večera. Zde v Kyjovském údolí sní svůj věčný sen o svobodě a návratu domů naši bratři - Kurt Altschul a Herbert Altschul z Prahy, Pavel Fischer z Havlíčkova Brodu, Bedřich Kaufmann z Prahy, Vilém Slatin z Prahy, Karel Teichner z České Skalice, vězeň Maciejski z Polska a neznámý vězeň z Francie.

Jejich jména se zachovala díky statečnosti a prozíravosti našeho spoluvězně Heinricha Roedera, který jejich jména tajně zaznamenal. Z jeho poválečného svědectví vyjímám: „Jako zdravotník jsem byl na pochodu smrti ze Schwarzheide v zadním voji, abych vyčerpané, hladem zubožené a zhroucené kamarády naložil na vůz, tažený vězňi. Ve většině případů jsem nacházel své kamarády zastřelené v příkopu. Žijící pak byli zastřeleni na voze nebo s vozu strženi a ubiti na zemi. Musel jsem kopat hroby a zavražděné pohřbívat. V každém jednotlivém případě jsem zaznamenal osobní data zavražděného a polohu hrobu, tyto záznamy jsem skryl v obvaze na paži.“

Jen díky tomuto muži můžeme dnes obnovit jména na hrobech svých kamarádů tak, jak jsme to učinili také ve Chřibské, Varnsdorfu a České Lípě. Němečtí přátelé se postarali o pamětní desky v místech, kde byli naši kamarádi zavražděni.

...Tento skromný památník je výrazem naší úcty a lásky k těm, kteří nespátřili slunce svobody. Hořeli nadějí, že po letech utrpení, bolesti a tmy se opět vyjasní a že se vrátí domů.

Vážení občané Krásné Lípy, Doubice a Kyjova, věříme, že tento památník zůstane ve vaší laskavé péči trvalou připomínkou minulosti a varováním pro budoucnost.

Na shromáždění ještě krátce promluvili starosta obce Doubice,

starosta města Krásná Lípa a ředitel Správy národního parku České Švýcarsko. Přítomní vyslechli rovněž moudrá slova katolického kněze.

Rabín Karol Sidon přednesl modlitbu za oběti nacismu a zazpíval kadiš.

Po skončení pozval starosta Krásné Lípy hosty k malému pohoštění a besedě.

Celý obřad měl velmi důstojný průběh za značné účasti místních občanů. Všichni, kdo jsme přijeli z Prahy, jsme upřímně litovali, že se jej kvůli nemoci nemohl zúčastnit hlavní iniciátor a organizátor pan ing. Richard Svoboda, kterému patří upřímné poděkování.

L. A.

Ilustrace z knihy „Alfred Kantor Book“ - Příjezd do Osvětimi - Birkenau

Vzpomínka

Na setkáních bývalých vězňů nacistických koncentračních táborů vzpomínám vždy na ty, kteří se jich už nemohou zúčastnit. A vždy je mi hořko, pomyslím-li na to, že čím více nás ubývá, tím zapomínanější jsou ti, kteří nás předešli.

Jedním z nich je i Jiří Goldschmid, kterého mnozí z vás znali jako člověka skromného, ale s hlubokými znalostmi, vzdělaného a čestného. Odešel 20. dubna 2004.

Připomeňme si ho jeho vzpomínkou na cestu, kterou prošli i mnozí z nás a ještě více těch, kteří se nevrátili.

Věra Šlesingerová

JAK JSEM JELI Z TEREZÍNA DO DRÁŽĐAN

Řekli nám, že pojedeme vlakem na práci do okolí Drážďan. A jako dříve, tak i tentokrát, jsme byli tak hloupí, že jsme uvěřili. V natřískaných vagoněch (asi 60 lidí v jednom) jsme v časných ►

ranních hodinách vyjeli z Terezína a těšili se, že nám snad práce v Drážďanech přinese trochu volnosti. Našlo se sice několik škarohlídů, kteří tvrdili, že nás Němci posílají někam na východ do koncentráku, ale každý se raději držel své naděje.

Vlak přešel bývalé československé hranice a mířil skutečně směrem na Drážďany. Několik kilometrů před městem vešel do vagonu esesák.

„Kdo z vás má někoho v Terezíně, napište mu!“ přikázal nám a rozdál nám korespondenční lístky. „Pište asi toto: Šťastně jsme dojeli na místo. Je o nás dobře postaráno. Jídlo je dostačující, práce nám vyhovuje. Těšíme se, že brzy přijedete za námi. - A pospěšte si, za chvíli si pro lístky přijdu,“ dodal.

Po tomto pokynu nás optimismus začal opouštět a všichni jsme se snažili psát tak, aby naši drazí za námi pokud možno nepřijeli. To už jsme míjeli Drážďany a tabulka na trati hlásila, že jedeme „nach Görlitz“. Nálada prudce poklesla. „Jen aby to nebylo Polsko“, opakoval jsem si v duchu jako modlitbu. Přitom jsem musel pořád myslet na Birkenau, kam odjelo tolik transportů před námi. Ale aspoň bych se setkal s rodiči, které jsem již devět měsíců neviděl. Měli by jistě radost. Dal bych jim něco z balíčku, který jsem dostal před odjezdem.

Vtom se objevil rozčilený esesák. „Kdo vyhodil z okna papír?“ zařval. „Ať se přihlásí, nebo vyberu deset lidí a zastřelím je!“ Přihlásil se jeden chlapec. Esesák vytáhl bez řečí pistoli a zastřelil ho. Mrtvý jel s námi až na místo určení, které jsme v té době ještě neznali. Ale tušili jsme. Vlak se řítit nocí stále na východ...

Po třech dnech jízdy jsme dorazili na nádraží Osvětim. To už jsme věděli, kde jsme, ale nevěděli jsme ještě, co to znamená. Ve tři hodiny ráno jsme vystupovali z vagonů na rampu uprostřed tábora. Byl počátek října roku 1944, všude kolem se válela hustá mlha, ale rampa byla osvětlena silnými reflektory. Rychle jsem si schoval balíček s cukrem, který jsem si vzal pro rodiče, a kousek chleba - všechno ostatní jsme museli nechat ve vlaku.

Kolem nás chodí po zuby ozbrojení esesáci se psy a komando štráfátých vězňů vynáší z vagonů věci, které bývaly naše. Dozvídáme se od nich, že jsme v likvidačním koncentráku, vybaveném plynovými komorami a krematoriem. Na naše dotazy po známých vězňové jen ukazují prstem vzhůru, což v koncentračnické hantýrce znamenalo „šel nahoru komínem“. A Češi z komanda vězňů mi radí, abych zahodil brýle, přidal si nějaký rok a hlavně říkal, že jsem zdravý.

Předstupovali jsme po jednom před esesáka, jehož jméno - doktor Mengele - dodnes budí hrůzu. Třídil nás na živé a mrtvé. Staří a nemocní neměli šanci. Mně bylo devatenáct a moc jsem chtěl žít. Proto jsem zahodil brýle, přidal si dva roky a prohlásil, že jsem úplně zdravý. A tak jsem se ocitl na straně života, i když velmi prozatímního. Všichni, kteří jsme se dostali na stranu živých, jsme ztratili svá jména a po tetování jsme byli odšvivení, oholeni, oblečeni do štráfátých hadrů a stali se *heflinky*, číslem. Já jsem dostal číslo 11569.

Myslel jsem na to, jak nepatrný pohyb doktora Mengeleho stačil, abych se dostal mezi živé. A myslel jsem na to, kolik tisíc lidí prošlo takhle přede mnou a často jim nepomohlo nic, protože kvóta živých byla vyčerpána.

Zatím se rozednilo a několik metrů před sebou vidíme ostnatý

drát a za ním nepřehledné množství dřevěných baráků. Podél drátu stojí strážní věže s kulomety a za drátem se pohybují ženy oblečené v hadrech. Jsou tak zbědované, že si neuvědomujeme cenu jídla a házíme jim chleba. Ženy mluví všemi možnými jazyky, a tak se jich ptáme, kde jsou ženy s dětmi. „Děti nejsou, staří také ne,“ odpovídají. Vtom slyšíme výstřel a jedna z žen, která se příliš přiblížila k drátu, padá k zemi. Neodvažujeme se dál pokračovat v rozmluvě. Každý z nás v duchu pohřbívá své drahé - děti, ženu, rodiče. Já mačkám v kapse balíček s cukrem a v duchu se ptám, budu-li jej vůbec moci svým rodičům odevzdat.

Jako neustálá hrozba smrti valil se nad námi dým z komínů krematoria, neustále ji připomínal štěkot psů a palebné postavení kulometů podél cesty. Ta hrozba byla všude a každý z nás si ji už nesl v sobě. Nacpali nás do jednoho baráku několik set. Museli jsme si sednout najednou, pět lidí za sebou, a tak spát vsedě na studeném betonu. Na to, že by někdo mohl vstát a jít na latrínu, nebylo ani pomyslení. Ráno apel, nástup na zablácenou plochu mezi baráky, neustálé počítání a pořád stát. Přitom mezi námi procházeli esesáci a vybírali další a další kandidáty pro plynové komory. Byli odvážení nazí - nač by se také měli oblékat!

Všechno tu bylo kruté a nepochopitelné, věci a pojmy ztrácely svůj původní význam. Tak například ten drát nabitý elektřinou. „*Jít na drát*“ znamená jedinou jistou sebevraždu v táboře. Toho, kdo se drátu dotkne, ochromí proud, který je tak slabý, že ho nezabije, ale tak silný, aby se nešťastník nemohl od drátu odtrhnout. Úkolem stráže je sebevraha zastřelit. Viděl jsem esesáka, jak z pouhého rozmaru zahnal vězně na drát jen proto, aby ho mohl zastřelit - říká se tomu „*zastřelen na útěku*“. A naopak jsem viděl stráž, jak ranami odháněla od drátu zoufalého vězně, který se rozhodl ukončit svůj život. Neměli jsme ani právo rozhodnout o vlastním dobrovolném konci.

Táboru, do kterého nás po příjezdu zavedli, se říkalo cikánský, podle cikánů, kterých v něm bylo před námi asi 30 tisíc. Když jsme přišli my, nežil z nich už ani jeden. Všichni skončili v plynové komoře a v krematoriu, které necelý den po našem příjezdu už zase pracovalo naplno: končili v něm naši kamarádi, se kterými jsme před několika hodinami přijeli z Terezína.

Transporty maďarských židů byly tak početné, že krematorium nestačilo. V jediném dni skončilo v plynu přes 20 tisíc maďarských židů. Na likvidaci mrtvých museli nastoupit vězni. Rovnali těla do hranic a polévané naftou a tukem je pálili. Kdo byl na takovou práci přidělen, neměl šanci na přežití. Stejně tak jako obsluha plynových komor a krematorií, která obvykle po třech měsících končila sama v plynu. Byla to beznadějná situace. Přesto došlo ke vzpourám. Víím, že se jednou vzburili Rusové a jindy Řekové. Ve skupinách byli podle národností. Když se dověděli, že jejich dny končí, naházeli své strážce živé do plynu a pak zahynuli v palbě kulometů...

Jedinou myšlenkou, kterou jsem tehdy měl, bylo za každou cenu se dostat z tohoto pekla. Pomohla mi těžká situace německé říše. Všechno muselo na vojnu a chyběly pracovní síly. A tak jsem se hlásil na práci při každé příležitosti. Dělal jsem stavbaře, opraváře střech a co se naskytlo. Tak jsem balancoval mezi životem a smrtí až do konce války. Měl jsem štěstí. Moji rodiče a mnoho mých přátel to štěstí bohužel nemělo.

MŮJ ŽIVOT ZAČAL V TEREZÍNĚ

Rozhovor Anny Lorencové s Fedorem Gálem

Pan Fedor Gál je vlastně naším spoluvězněm, narodil se 20. března 1945 v Terezíně, kam byla jeho matka Barbora Gálová se starším synem Egonem (1940) deportována ze slovenského sběrného tábora Sereď. A protože je i obecně známou osobností, rozhodli jsme se poznat jej trochu blíže.

Foto: Mirka Cibulková

Kdo byli vaši rodiče?

Otec byl Vojtěch Gál, matka Barbora. Tátova rodina žila v Liptově a byla to spíše liberální židovská rodina. Mámčina rodina žila v Košicích, kam se přestěhovali z Maďarska a byla to, podle toho, co vím, rodina nábožná.

Váš život, váš osud začíná v Terezíně, začneme tedy tam. Vaše matka se starším synem a těhotná s vámi byla deportována do Terezína. Kde byl váš otec?

Máma o tom nikdy nemluvila, a když jsem se to pokoušel zrekonstruovat, byla to trochu záhada. Lidé, kteří byli ve stejném transportu, uvádějí, že jel ze Sereď do Osvětimi, kde ho z neznámého důvodu přeměrovali do Terezína. Údajně proto, že už tam přestaly pracovat plynové komory a pece, byl to snad poslední transport, bylo to v prosinci 1944. Až ve druhé polovině devadesátých let jsem si o tom dal vyprávět v Izraeli od Věrky Meiselové a paní Kláry Chlamtáčové, které byly ve stejném transportu. Takže máma s bráchou a se mnou v bříšku přes Osvětim do Terezína, ovšem tátův osud byl pro mne tajemstvím po celý mámin život.

Jaký byl jeho osud?

Táta byl zastřelen na pochodu smrti ze Sachsenhausenu do Schwerinu. Úplně na konci války. To jsem se dozvěděl až v roce 1994 na mámině pohřbu. Mluvil tam jistý pan Lenský, který podpíral mého tátu na pochodu, pokud mu nedošly síly. Zastřelili ho v nějaké vesnici u cesty, na kostele právě bilo poledne. Pan Lenský žil po válce taky v Bratislavě, ale mámě pravdu nikdy neřekl. Později jsem viděl ještě videorozhovor s panem Lenským. Když mluvil o této pasáži, brečel. Máma léta po válce na tátu čekala. Stále doufala, že se vrátí.

Čím byli vaši rodiče?

Maminka byla z chudé rodiny, kde bylo hodně dětí. Její táta měl krámek, a její máma, moje babička, byla v domácnosti. Dědeček velice brzy zemřel na rakovinu stěv a moje matka, jako nejstarší dcera, od té doby sama živila rodinu. Dělal v Košicích klobouky a byla živitelkou rodiny. Nikdy nic nevystudovala. Po válce nastoupila jako účetní do Sběrných surovin v Bratislavě a pracovala tam až do důchodu.

Čím byl tatínek?

Vystudoval lesní inženýrství, jeho rodina vlastnila statek v Německé, dnes Partizánské Kupči.

Oba rodiče byli Židé?

Ano, oba byli Židé.

Žili jste židovským životem?

Máma nás po návratu z koncentráku nevedla k židovství. Snažila se, abychom byli co nejdříve stejní jako ostatní, abychom byli asimilovaní. Nemluvilo se o judaismu, nemluvilo se o židovském způsobu života, ale mně nemohlo uniknout, že všichni mámini přátelé byli Židé, a že celé to prostředí, všichni mlčky

celý ten problém před námi utajovali. A především mně nemohlo uniknout, že na mě děti pokřikovaly „Žide“. Jakkoli se matka snažila, abychom byli integrování a nenesli na sobě důsledky svého židovství, já věděl, že jsem Žid, ne proto, že jsem žil jako Žid, ale že na mě děti takhle pořvávaly.

Maminka nikdy nemluvila o Terezíně?

Zřídka, ale vždycky to byly jenom střípky, slova, a obvykle se přitom rozplakala. V průběhu svého života jsem dostával informace asi tohoto typu: „Když ses narodil, ležela na vedlejší posteli souseďka, která tam byla déle než já a nemohla kojit, takže jsem měla na jedné straně tebe a na druhé její dítě.“ Po válce se tato rodina odstěhovala do Austrálie a léta nám odtamtud posílali obnošené šatstvo a nějaké jídlo. Nebo takový příběh: „Když ses narodil, byl jsi v krabici a byl jsi takový čistounký, měl jsi blondaté vlásy. Když tam vpadl esesák a uviděl tě, zůstal překvapením stát.“ Nebo „Když ses narodil, tak mi chlapi udělali dort z chleba splepený marmeládou.“ Maminčina sestra byla v Osvětimi a vrátila se bez vlasů a hodně zbídačená, přitom to byla mladá holka. A moje matka říkala: „Ilonka přežila jediná z baráku, protože každý den v sobě našla sílu a šla se umýt.“ Celý život vždycky jen takovéto střípky, nikdy nic, z čeho bych si mohl udělat ucelenější, konkrétnější obraz.

Vaše maminka mluvila o sousedce, která nemohla kojit, z toho by se dalo soudit, že rodila v nějakém zdravotním zařízení a asi pod lékařskou péčí. V Terezíně byly takové možnosti. O tom taky nikdy nemluvila?

Pamatuji si to z mámina vyprávění tak, že tam byl nějaký barák nebo ošetřovna, kde máma rodila, a u porodu byl židovský lékař, snad dokonce známý ze Slovenska.

Mluvili jste doma slovensky?

U nás se mluvilo slovensky, ale máma uměla německy i maďarsky, a se svými kámoškami většinou mluvila maďarsky nebo i německy. S bráchou jsme si říkali, že nechtěla, abychom rozuměli, o čem se baví. Ale jak máma stárla, tak se k židovství vracela stále intenzivněji. A když už byla hodně staříčká, stala se z ní najednou „opravdová“ Židovka se vším všudy. ▶

My jsme s bráchou žasli, protože předtím nic takového nikdy neprojevovala.

Co máte konkrétně na mysli, slavila svátky, nebo se modlila, chodila do synagogy? Asi to všechno znala z dětství.

Prarodiče z máminy strany byli skuteční Židé, kteří dodržovali svátky a povinnosti, prarodiče z tátovy strany byli hodně liberální, ale taky to byla židovská rodina. A u nás doma se scházela židovská komunita z širokého okolí. Ve stáří začala máma občas vařit židovskou stravu, svátky vnímala, neviděl jsem ji však chodit do synagogy, ani u modlení.

Kde jste žili?

Když mi byly tři roky, přestěhovali jsme se z Lupče do Bratislavy. Matka to líčila tak, že před válkou jsme byli v Lupči bohatá statkářská rodina, ale když se máma vrátila z Terezína, v baráku nezbylo skoro nic, porcelán, přístroje, všechno bylo pryč. Ani lidé se k nám nechovali příliš přátelsky, cítila se cize, byla osamělá jen se dvěma malými dětmi. Proto se rozhodla, že odejde do města. Tu možnost měla, to jí usnadnil náš strýc, tatínkův bratr Štefan Gál. Byl to velice aktivní člověk, účastník Slovenského národního povstání, a po válce vysoký důstojník, vojenský atašé v Jugoslávii, prostě papaláš, komunista. V procesech se Slánským byl odsouzen a vězněn. Tento strýc zabral po válce v Bratislavě byt, který byl určený pro mámu. Tak jsme se dostali do Bratislavy, kde už jsme zůstali.

V Bratislavě jste ještě vystudoval?

V Bratislavě jsem chodil jenom na základní školu, střední chemickou průmyslovku jsem vychodil ve Zlíně, tehdejší Gottwaldově. Pak jsem byl dva roky na vojně, po vojně jsem se oženil a Vysokou školu chemicko-technologickou jsem vystudoval při zaměstnání v Bratislavě. Pracoval jsem ve fabrice a přitom jsem studoval. Později jsem si ještě udělal aspiranturu ze sociologie a po revoluci taky doktorát z ekonomie.

Pro který obor jste se nakonec rozhodl?

Jsem velmi neklidná povaha, nepamatuji se, že bych někde vydržel déle než pět let, většinou to bylo méně. Dělal jsem dělníka, mistra, technologa, postupně výzkumného pracovníka, vědeckého pracovníka, byl jsem na volné noze, dělal

jsem ledocos. Ale dokud jsem nevystudoval vysokou školu, tak jsem normálně makal ve fabrice, většinou jako směnový dělník. Nejdéle jsem se v životě věnoval prognostice.

Do našeho povědomí jste vstoupil už jako představitel hnutí Verejnost proti násiliu. Jak se to stalo? Jistě už jste musel být v politickém životě známý.

Na Slovensku byly tři takové skupiny, které vytvořily Verejnost proti násilí. Byl to ilegální katolický disent, z něhož se zrodilo křesťansko-demokratické hnutí, to byli Mikloško, Čarnogurský a další. Pak tam byl kulturní underground, to byli kluci, kteří psali a sami vydávali časopisy a knihy. Z těch známějších tam patřili například Ján Langoš, Ján Budaj a další. A bylo tam ekologické hnutí, ekologičtí aktivisté, kde jsem působil i já. V sedmasmdesátém jsme vydali elaborát, který jsme nazvali *Bratislava nahlas*. Bylo to o vlivu politiky na kvalitu života lidí. Za to jsem se poprvé dostal na výslech k StB. Když pak v roce 1989 vypukly „události“, octli jsme se najednou všichni - od katolického disentu, přes umělecký underground až po ekologické aktivisty - v jedné partě, ale přitom jsme se už většinou docela dobře znali. *Verejnost proti násilíu* jsme zakládali, myslím, 22. listopadu 1989, já jsem se hned v počátku dostal do koordinačního centra, později jsem se stal vedoucím celého hnutí a byl jsem jeho předsedou v prvních svobodných volbách. Pak jsem z politiky odešel.

Co vás k tomu přimělo?

Revoluční euforie vydržela na Slovensku jen velice krátce, jakmile opadla, začaly se ozývat hlasy „proč nám mají rozkazovat Židé?“, na bratislavských ulicích se objevila spousta antisemitických plakátů a v nacionalistických tiskovinách jsem byl vyobrazován s křivým nosem a s odpornými titulky pod těmito karikaturami. To by ještě nebylo tak hrozné. Nejhorší byla konfrontace s problémy, na něž nebyli lidé připraveni, a hlavní příčinu všech průšvihů, které jim spadly na hlavu a které jim na hlavu spadnout musely, viděli v nás. Jsem sociolog, sledoval jsem výzkumy veřejného mínění a na začátku jednadesátého roku jsem zjistil, že jsem nejneoblíbenější politik na Slovensku.

Z toho jsem rozumně usoudil, že takový politik by neměl být předsedou hnutí, které vyhrálo volby a mělo obrovskou odpovědnost. Mělo nejvíc poslanců, nejvíc ministrů. Proto jsem se rozhodl, že odejdu. Když jsem v polovině jednadvedesátého roku z politiky odcházel, už jsem měl za sebou dva velmi nepřijemné konflikty, které mou popularitu na Slovensku ještě více snížily. Byly to lustrace, v nichž padli lidé jako tribunový lídr Ján Budaj, kterého jsem musel veřejně odhalit, a byl jsem též iniciátorem prvního odvolání Vladimíra Mečiara, v tom čase miláčka slovenské veřejnosti. Tyto kauzy, spolu s mým židovstvím a celkovou atmosférou na Slovensku, zklamáním a deziluzí, způsobily, že jsem hnutí spíše škodil, než mu prospíval. Z toho důvodu jsem na jednom z celorepublikových setkání požádal o uvolnění. Odstoupil jsem, a najednou jsem zjistil, že to není tak jednoduché. Se svým veřejně známým „*ksichtem*“ bylo hrozné chodit po ulici, do obchodů, jezdit tramvají atd. Tak jsem si řekl, tohle ne, a odstěhoval jsem se do Prahy. Tady jsem měl kamarády, tady jsem měl zázemí.

Co tomu říkala vaše rodina?

Moje žena rok a půl vzdorovala, nechtěla odejít. Byla spisovatelka píšící pro děti, byla přesvědčená, že nic jiného neumí a bez svého jazyka bude ztracená. Rok a půl zůstávala v Bratislavě, pak za mnou přijela. S dětmi to je zas něco úplně jiného. Můj mladší syn už začátkem devadesátého roku zmizel někde ve Spojených státech, ani jsem nevěděl, co tam dělá. Vrátil se po dvou letech s perfektní angličtinou. Můj starší syn studoval v Brně a v Praze. Až teď se dovídám, že to období bylo pro mé děti velmi dramatické, protože viděly, jak na jejich tátu plivají. Dneska už jsme kompletní rodina.

Bylo to asi hodně bolestné. Zejména, když se to tak silně dotklo vašich dětí a jistě i vaší ženy.

Je to za mnou.

Myslíte, že je na Slovensku větší antisemitismus než tady?

Nemyslím, ale Slovensko je emocionálnější než Čechy. Tam třeba nejlepší kamarádi sedí v hospodě a většinou to končí dost divoce. Slovinci jsou emocionálnější,

ale nemohu říct, že by na Slovensku byl antisemitismus silnější, vyhraněnější, že by ho bylo víc než v Čechách, Polsku, Maďarsku nebo v Rakousku. Ani výzkumy tomu neodpovídají.

Vycházím z toho, že čím dál na východ jsou Židé uvědomělejší, zbožnější, více se odlišují, a proto i antisemitismus je tam patrnější.

Otázkou je, zda Slovensko už je tolik na východ. Ale bezpochyby tam antisemitismus je, sám jsem ho pocítil velice živě. Čechy jsou sofistikovanější, kultivovanější země, a i antisemitismus je tu sofistikovanější a kultivovanější. Netroufal bych si říct, že je to příjemnější. Pamatuji si však na docela komickou příhodu. Navštívil mne v Praze kamarád filmař se synem. Seděli jsme pod *Kulatákem* v hospodě a právě jsem jim básnil, jak si v té Praze skvěle žijí. Vtom se k našemu stolu postavil hromotluk a říká: „Vypadni, židáku!“.

Jak jste si představoval svůj život v Praze? Měl jste to nějak naplánované? Ostatně byl jste na Slovensku v posledním období ještě v nějakém civilním zaměstnání, nebo jste se už věnoval jenom politice?

Než jsem odešel ze Slovenska, zřídil jsem tam ještě Ústav sociální analýzy na Univerzitě Komenského, jehož jsem byl ředitelem. Ale bylo to podobné jako v politice, když jsem z politiky odešel, zjistil jsem, že i tomu ústavu vlastně škodím. Nikdo mě nebral jako vědeckého pracovníka, ale jen jako bývalého politika. I výzkumy, které pracoviště dělalo, byly považovány za zaujaté a politické. Nechal jsem toho. Když jsem sem přišel, neměl jsem tušení, do čeho se pustím. Jediný člověk, který mi nabídl řešení mých existenčních a bytových problémů, byl Marián Čalfa, který mi nabídl místo poradce na Úřadu vlády. Nastoupil jsem do funkce, a za dva měsíce jsem zjistil, že o mé rady nikdo nestojí. Měl jsem kancelář, měl jsem ubytovnu, která patřila k Úřadu vlády, dostával jsem výplatu, ale nikdo po mně nic nechtěl. To jsem vydržel opravdu jen ty dva měsíce a dal jsem výpověď. Mezitím jsem se spojil se svými kolegy sociology a nastoupil na nově zřízené pracoviště - Institut sociologických studií na fakultě sociálních věd. Přivítali mě s otevřenou náručí, ale ani oni ani já sám jsme nepočítali s tím, že ty necelé dva roky, co jsem byl v politice, bylo

právě to období, kdy moji kolegové doháněli ztracená léta v Massachusetts, Oxfordu a jinde. Velice rychle jsem si uvědomil, že mohu být do konce života průměrným učitelem, ale nikdy nadprůměrné, nikdy špičkové úrovně. A začal jsem se rozhlížet, co dělat a jak živit rodinu. Zkoušel jsem spoustu věcí. S několika kamarády jsem chtěl otevřít hotel, penzion, kulturní klub. Měl jsem stovky plánů a všechny šly k vodě. Jen jeden vyšel. Stál jsem u zrodu společnosti CET 21, která vyhrála tendr na licenci k privátnímu televiznímu vysílání. Tak vznikala televize Nova.

Udržujete slovenské společenské vztahy?

Ovšem, moji nejlepší kamarádi jsou ze Slovenska, s tím se nedá nic dělat, to jsou kluci, které znám desetiletí. Vždycky se hrozně těším, když jedu jednou za dva tři měsíce do Bratislavy, že se sejdeme, posedíme, pokecáme a stejně tak, když oni přijedou do Prahy. To nejsou jen kamarádi z mládí, ale zejména i lidi z toho počátku devadesátých let, něco zásadního jsme spolu prožili a to vytvořilo vazby nadosmrti.

I tady jste ještě navázal nějaká přátelství?

Samozřejmě, mám tady dobré známé a mám tady i kamarády.

Určitě neznám všechny, ale z vašich veřejných aktivit vím o spoustě vašich činnostech - nakladatelství, které bývá často posledním útočištěm některých textů, zabýváte se romskou otázkou, sociologií a bůhví čím ještě. Co z toho je pro vás nejdůležitější?

Nejvíce mě baví psaní, píšu hodně, téměř každý rok vydám nějakou knížku. Založil jsem několik nadací - byl jsem šéfem správní rady Nadace Milana Šimečky,

když skinhedí zavraždili Filipa Venclíka, založil jsem Hnutí občanské solidarity a tolerance, byl jsem spoluzakladatelem Nadace pro svobodu slova, Nadace pro vzdělávání, za Mečiara Fondu na podporu pronásledovaných Slováků. Měl jsem svou literární kavárnu, nakladatelství. Učil jsem a přednášel. Asi osm let se motám kolem Romů, jsem zapojen do spousty jejich problémů a záležitostí. Loni jsem se rozhodl, že všechno ustřihnu. Nakladatelství jsem za symbolickou cenu převedl na Báru Čermákovou, která to se mnou dělala, vystoupil jsem ze všech nadací a závazků. Nechal jsem si jen to, co považuji za nezbytné a opravdu zajímavé.

Působil jste taky ve skupině Film a sociologie, o níž vím, že organizovala nahrávání romských osudů, romského holocaustu.

Byl jsem tam jedním z prvních členů správní rady. A s tímto projektem jsme byli první, kteří si vydupali pozornost pro tento zapomenutý příběh.

Jste členem židovské obce?

Jsem členem židovské obce v Děčíně, poněvadž jsem tam objevil téměř happeningovou sestavu lidí, kteří dodržují svátky, žijí pospolitým životem, jsou otevření. Tam občas zajedu a jsem s nimi, když se děje něco, co má přímý vztah k židovství a čeho se chci účastnit.

Říkal jste, že když vaše matka hodně zestárla, vracela se zpět k judaismu a stávala se z ní opravdová, nazval jste to „echt“ Židovka. Vy máte k zestárnutí ještě daleko, zatím vám nic nenaznačuje, že se vyvíjíte podobně?

Nikdy předtím jsem tolik nepřemýšlel o Bohu, víře, smrti.

Pozvánka do divadla

Všichni čtenáři našeho časopisu jsou srdečně zváni na inscenaci ***Smějte se s námi - Odraz terezínského ghetta ve vězeňském kabaretu.*** V představení založeném na scénkách ze stejnojmenného terezínského kabaretu si studenti pacovského gymnázia kladou spolu se svými americkými hosty otázku: „Jaká byla funkce kabaretu, a zejména humoru, v těžké situaci ghetta?“

Představení pro veřejnost se koná **v neděli 4. června v 15.00 hodin, v pacovské sokolovně,**

Hronova 440, Pacov (asi 15 km západně od Pelhřimova).
Vstup je zdarma, ale prosíme, abyste si včas rezervovali místa.

Rezervace a případné další informace: **Lisa Peschel, tel.: 224 931 160**

Ilustrační foto: Michal Stránský

FOTOAPARÁT LEICA

(Nikdy jsme tě neznali)

V těchto dnech nosím fotoaparát Leica s větší hrdostí.

Proč? Kvůli události, o níž jsem nikdy nevěděl - příběhu odvahy, integrity a pokory, který teprve teď vychází na světlo, asi po 70 letech.

Leica je průkopnický fotoaparát na film 35 mm. Z hnidopišského hlediska to vlastně nebyl první fotoaparát, ve kterém se použilo 35 mm filmu, ale první, jemuž se dostalo široké publicity a úspěchu na trhu.

Způsobil „úžasný boom“ fotoaparátů ve třicátých letech.

Jde o německý výrobek - přesný, o malém rozměru, velice účinný. V pozadí jeho celosvětové obliby coby kreativního nástroje je rodinná, společensky orientovaná firma, která jednala v nacistické éře s nevhodnými slušnostmi, velkorysostí a skromností.

Firma E. Leitz, a. s., konstruktérka a výrobce nejproslulejšího německého výrobku, zachránila své židy.

V době, kdy holocaust sužoval Evropu, jednal Ernst Leitz II., protestantský patriarcha s ocelovými očima, tak, že si vysloužil titul „Schindlerův fotografický průmysl“.

Podle Georga Gilberta, staříčkého autora o fotografii, měla firma Leitz, a. s., založená v roce 1869 ve Wetzlaru, tradici osvíceného chování k zaměstnancům. Prohlásil to na poslední týdenní konferenci Leica Historical Society of America v Portlandu, Oregon. Týkalo se to důchodů, pracovní neschopnosti, zdravotního pojištění - to vše bylo u firmy Leitz záhy zakotveno, neboť firma byla závislá ve své činnosti na mnoha generacích zručných zaměstnanců, mezi nimiž bylo hodně židů.

„Vlak svobody firmy Leica“

Jakmile se Hitler stal německým kancléřem v roce 1933, začal Ernst Leitz II. dostávat zoufalé telefonáty od svých židovských spolupracovníků, žádajících, aby pomohl jim a jejich rodinám dostat se pryč ze země.

Jakožto křesťané nebyli Leitz a jeho rodina postíženi Norimberskými zákony, které omezovaly volný pohyb židů a jejich profesní činnost.

Aby pomohl svým židovským dělníkům a spolupracovníkům, zřídil Leitz cosi, co je historikům holocaustu známo pod pojmem „Vlaku svobody firmy Leica“. Šlo o utajený způsob pomoci

židům v opuštění Německa pod rouškou toho, že byli dosazeni do zaměstnaneckých funkcí za oceánem.

Pro zaměstnance, maloobchodníky a dokonce i pro rodinné příslušníky „našli“ zaměstnání v prodejních filiálkách firmy Leitz ve Francii, Británii, Hong Kongu a v USA.

Po „Křišťálové noci“ v listopadu 1938, kdy hořely synagogy a židovské obchody po celém Německu, Leitz svou činnost vystupňoval.

Zanedlouho se němečtí „zaměstnanci“ vyloďovali ze zámořského parníku Bremen na molo v New Yorku a směřovali do kanceláře firmy Leitz, a. s., na Manhattanu, kde jim úředníci firmy rychle nalézali práci ve fotografickém průmyslu.

Každý z příchozích měl na krku zavěšen symbol svobody - novou Leicu.

Do doby, než našli zaměstnání, dostávali uprchlíci finanční podporu. Z řad těchto imigrantů vzešli konstruktéři, opraváři, prodejci, pracovníci v marketingu i novináři fotografických periodik.

Zahaleno mlčením

„Vlak svobody firmy Leica“ se naplno rozjel v roce 1938 a na počátku roku 1939. Po každých několika týdnech dodával do New Yorku celé skupiny uprchlíků. Ale po invazi do Polska 1. září 1939 uzavřelo Německo hranice.

Do té doby se dostaly do Ameriky díky Leitzovu úsilí stovky ohrožených židů.

Jak se to Ernstu Leitzovi II. a jeho štábu podařilo?

Leitz, a. s., byla mezinárodně uznávaná značka, přinášející nově se zvedající Říši uznání. Vyráběla zaměřovací zařízení a jiné optické systémy pro německou armádu. A nacistická vláda také nutně potřebovala zahraniční tvrdou měnu a největším trhem byly Spojené státy americké.

Přesto Leitzova rodina i firma za své dobré skutky trpěly. Člen vyššího vedení, Alfred Turk, se dostal do vězení za to, že pomáhal židům, a byl propuštěn na svobodu jen díky zaplacení značného úplatku.

Leitzovu dceru, Elsie Kuhnovou - Leitzovou, uvěznilo gestapo poté, co ji přistihli, jak pomáhá židovským ženám dostat se za hranici do Švýcarska. Nakonec ji propustili po hrubém zacházení během výslechu.

Vyvolala také podezření svým úsilím zlepšit životní podmínky 700 až 800 ukrajinským otrockým pracovnícím, přiděleným do továrny ve čtyřicátých letech.

(Po válce se paní Kuhnové - Leitzové dostalo řady čestných vyznamenání, mj. Officier d'honneur des Palms Academic z Francie v roce 1965 a Aristide Briand Medal od European Academy v sedmdesátých letech.)

Proč nikdo doposud tento příběh nezveřejnil? Zesnulý spisovatel a redaktor na volné noze Norman Lipton to vysvětlil tak, že Leitzova rodina si nepřála, aby jejich hrdinné úsilí vešlo ve známost.

Teprve poté, co zemřel poslední člen Leitzovy rodiny, se o „Vlaku svobody firmy Leica“ může veřejnost dozvědět.

Je předmětem knihy „The Greatest Invention of the Leitz Family: The Leica Freedom Train“ (Největší vynález Leitzovy rodiny: Vlak svobody firmy Leica). Jejím autorem je Frank Dabba Smith, rabín - rodák z Kalifornie, žijící v Anglii.

Převzato z webových stránek, z angličtiny přeložil Pavel Stránský

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@gmail.cz

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Milena Procházková, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 35 vyšlo v květnu 2006.

MK ČR E 10779